

ОЛЕКСАНДР ОРОС, МИКОЛА ВЕГЕШ

В БОРОТЬБІ ЗА СВОБОДУ УКРАЇНИ

(ПОЛІТИЧНІ ЗАМІТКИ ПРО МИНУЛЕ І МАЙБУТНЄ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ)

Ужгород — 1996

Книга «В боротьбі за свободу України (Політичні замітки про минуле і майбутнє українського народу)», авторами якої є відомі в краї політичні діячі та науковці Олександр Орос і Микола Вегеш, складається з двох історико-політичних нарисів, що доповнюють один одного.

Праця О. Ороса «Чому нас, українців, тільки сорок мільйонів?» була написана в 1973-1974 роках, тобто тоді, коли брежньєвська імперія перебувала ще в силі і розквіті. Будь-яке «вільнодумство» жорсткою переслідувалось. Немало дісталось також автору книги. Постійні переслідування врешті-решт завершилися двома арештами, а незабаром ув'язненням. Можна собі тільки уявити, якою б була доля О. Ороса, якби посіпаки із КДБ натрапили на цей рукопис. У середині 70-х років О. Орос пророкував розпад Союзу, що на початку 90-х років і сталося.

Другий нарис О. Орос написав у співавторстві із українським істориком М. Вегешем. Автори простежили основні етапи виникнення і діяльності Української Гельсінської Спілки в Україні і на Закарпатті. Ця праця є скороченим викладом книги О. Ороса і М. Вегеша «Закарпаття. За Україну, за її волю (Нариси історії Закарпатських організацій УГС, УРП, УКРП)», яка незабаром побачить світ, і, безперечно, знайде свого читача.

© Олександр ОРОС, Микола ВЕГЕШ, 1966.

© Микола Олашин (Післямова), 1996.

Олександр Орос

**ЧОМУ НАС, УКРАЇНЦІВ,
ТІЛЬКИ СОРОК МІЛЬЙОНІВ?**

*Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні й прибуду,
І орди завойовників-заброд!
Ви байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його гарячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!*

(Василь СИМОНЕНКО)

Для нас, українців, як і для будь-якої іншої нації світу, на сьогоднішній день набуває надзвичайно великого значення визначення чисельності нашого народу, який проживав у минувщину і проживає на сьогоднішній день не тільки на території сучасної Московської імперії, але й інших країн земної кулі. Це питання набуває сьогодні першорядного значення, актуальність якого не підлягає сумніву особливо тепер, коли русифікація (омосквичення) української національності набрала небувалого розмаху, якого не знав наш народ за всю історію свого існування. Під виглядом побудови соціалістичного суспільства і так званого «комунізму», верхівка сучасних московських керівників-шовіністів далеко випередила своїх царських попередників. Московини і їх цензура докладають всіх зусиль, щоб сфальсифікувати історичні факти, знищуючи при цьому документи, які ще збереглись в архівах імперії. Вся друкована продукція імперії професійно підробляється, підтасовується, одним словом, заздалегідь фальфікується, не дивлячись на те, якої національності автор публікації, коли мова йде про будь-яку національність за винятком московської.

О. ОРОС.

Дані, які наводяться в цій книжці, ще раз засвідчать всім народам світу і відкриють очі тим, хто не бачить, або не хоче бачити, розуміти, що приховується під планами побудови соціалістичного-комуністичного суспільства з «поступовим зближенням, злиттям націй». Автор глибоко переконаний, що публікація цих матеріалів допоможе іншим народам світу уникнути подібного поневолення, якого зазнали український, білоруський, єврейський, татарський, мордовський, башкірський, латвійський, естонський, литовський, німецький, грузинський, вірменський, азербайджанський, узбецький, казахський, якутський, карелофінський та десятки інших народів, які знаходяться в залежності від сучасної Московської імперії.

Навіть на сторінках сучасних історичних праць згадуються деякі із нижчеприведених фактів, хоч, правда, в не дуже виразній формі, що є прямим наслідком панування методів сучасних цензорів. Ось, що пише в своїй статті історик Г. П. Махнова: «Не можна миритися з станом, коли чисельність цілого великого народу занижується більш ніж удвоє». В подібному становищі опинився не лише український народ. Чисельність народів Поволжя 20—60-х років XVIII ст. занижена настільки, що незрозуміло, як історики цього району погодилися з таким явищем».¹

Національна трагедія народів сучасної Московської імперії є прямим наслідком тієї «братньої допомоги», яку надають їм московські шовіністи, запроваджуючи згубний курс нинішнього московського керівництва.

Питання взаємовідносин між різними націями в сучасній Московській імперії, де на сьогоднішній день налічується понад вісімдесят різних немосковських національностей і етнічних груп загальною чисельністю сто двадцять мільйонів чоловік, є надзвичайно складним в результаті насильного запровадження шовіністичної політики москвитів щодо національного питання в середині країни. Згідно офіційних джерел, на території Московської імперії проживають такі народи як українці (40,7 млн. чол.), узбеки (9,1 млн.), білоруси (9,0 млн.), татари (6 млн.), казахи (5,3 млн.), азербайджанці (4,4 млн.), вірмени (3,6 млн.), грузини (3,3 млн.), молдавани (2,7 млн.), литовці (2,7 млн.), євреї (2,2 млн.), німці

(1,9 млн.), чуваші (1,7 млн.), туркмени (1,5 млн.), киргизи (1,4 млн.), дагестанці (1,5 млн.), та ін.²

Хоч вищенаведені дані взято з офіційних московських джерел, вони, безумовно, набагато занижені. Свідоме і штучне заниження чисельності, а отже, і питомої ваги немосковських народів у складі населення сучасної Московської імперії, впливає із загального характеру антинародної політики Москви, спрямованої на їх насильну асиміляцію. Немосковські народи розселені на величезних просторах Сходу, Півдня, Заходу і Півночі, що займають майже 97% території Московської імперії. Переважна більшість немосковських народів імперії своєю матеріальною культурою, етнічними і мовними особливостями різко відрізняється від московитів. Ці народи мають свою національну самобутність, свою історію і багатий досвід незалежного державного існування. Після утворення в 1922 р. сучасної Московської імперії включно до 1927 р., коли в московського керівництва ще зберігались сильні позиції проленінців, коли в політиці московської влади ще не переважав великодержавно-шовіністичний курс, було проведено певну роботу в піднесенні добробуту і розвитку культури немосковських народів. В деякій мірі було розроблено програму розв'язання національного питання. Зокрема, дане питання одержало відбиття в тогочасній конституції і матеріалах різних з'їздів більшовиків. «Усі національності рівноправні, — проголошувала стаття III-IV більшовицької конституції 1924 р., — Забороняється дискримінація і гноблення у відношенні до будь-якої національності, забороняються дії, спрямовані на підрив згуртованості національностей...». Проте надалі, в результаті захоплення влади московським червоним фашизмом і їх шовіністичною верхівкою, виявилось нездійсненим усе те, про що говорилось у конституції з приводу національного питання. Передусім московський червоний фашизм і його великодержавно-шовіністичний напрямок проявився у відношенні до правового становища немосковських народів. З самого початку їм було відмовлено у фактичному праві на самовизначення і національну державність, яке вони завоювали в ході тривалої і кровопролитної революції 1917 — початку 1920-х рр. Все це свідчило про те, що

всі немосковські народи автоматично опинились під ігом нової імперії, нового московського червоного фашизму. Позбавивши немосковської народи права на самовизначення, верхівка московських фашистів та їх однодумців «великодушно» дозволили їм влаштувати своє життя в рамках так званої «районної автономії» на правах республік-колоній.

В економічному відношенні республіки-колонії по суті залишаються сировинним додатком імперії нового типу. В цілому їх економіка носить виключно колоніальний характер. Єдиний вид основного будівництва, що ведеться тепер на територіях республік-колоній — це будівництво маленьких роздріблених оборонних підприємств, які виготовляють продукцію другорядного значення для великих оборонних підприємств центральних районів Московії, а також стратегічних шосейних шляхів, залізниць, аеродромів, атомних полігонів тощо. Що стосується створення національної промислової бази республік-колоній, то в цьому відношенні можна назвати хіба-що невеликі підприємства місцевого значення та сировинні бази, які зобов'язані постачати сировину промисловим районам центру, а також тим іноземним державам, з якими Москва заключила торгівельні договори.

Штучне дроблення національностей Московської імперії, ломка їх етнічних кордонів, що історично склалися, на сьогоднішній день більше всього спіткали великі народи, особливо український і білоруський. Відомо, що московити споконвіку розмовляли угро-фінською мовою,³ а сучасна їх мова досить схожа з українською і білоруською. Причина цього полягає у запозиченні, а фактично внаслідок привласнення стародавньої мови українців і білорусів з деякими перекрученнями. Це привело до прискорення процесу насильного насадження московитської мови народам України і Білорусії під виглядом «інтернаціонального єднання».⁴ Що стосується питання малих етнічних народів (мегінці, тунгуси, юкагири, ламуйи, остяки, вогули, трухмяни, черемиси та ін.), то їх фізично винищили московити. Про їх існування писали М. Белов⁵ і П. Смирнов.⁶

Малі народи, які ще існують і згадуються в сучасних переписах Московської імперії, знаходяться на грані повного омосковчення

методом насильного переселення в ті краї московського та омосковщеного українського і білоруського елементу (див.: таблиця 1). Нагадаємо, що кількість українського і білоруського елементу в основному завжди перевищує московитський, але в переписах вони вже не виділяються і не згадуються як український чи білоруський, а автоматично зараховуються до московитів. Це один із багатьох методів грубої фальсифікації об'єктивної дійсності. Тобто, прискорений ріст кількості московитів не природний, а за рахунок українського, білоруського та інших колоніальних народів. Аналогічні методи використовуються також у відношенні до деяких інших і великих і середніх народів (див.: таблиця 2).

Колонізуючи національні райони, московитські шовіністи мають на меті перш за все перетворити місцеве населення окупованих країн в національну меншість (див.: таблиці 1, 2). Перевага московитів дасть їм змогу створити сприятливі умови для кінцевої асиміляції інших національностей. Національна трагедія, що її переживають поневолені народи імперії, є прямим результатом згубного курсу, який проводив у минулому царизм, а сьогодні сучасне московське керівництво.

Вже кілька століть посиленими темпами омосковчується національна культура як великих, так і малих народів Московської імперії. Під приводом «розвитку» мови українців, білорусів, карелофінів, татар, казахів, якутів, латишів, литовців, латвійців та інших народів, твори перекладаються на московитську писемність, насильно впроваджується в них лексика мови московитів.

Найпоширенішим явищем в національних колоніях стали масові репресії широких верств населення, переслідування цілих народів, особливо представників інтелігенції, а також партійних і державних діячів. Все це свідчить про здійснюваний московитськими варварами найсправжніший геноцид. На сьогоднішній день парадоксальним є той факт, що згідно офіційного перепису населення, московитів налічується 130 мільйонів,⁷ а українців — всього 40 мільйонів.

Згідно даних, які приводить в своїй праці О. О. Зімін,⁸ наприкінці XV і на початку XVI ст. територія Московії ледве досягала 400 тис. кв. км. Як бачимо, дослідник явно завищив територію Московії

більш ніж на 200 тис. кв. км. До цього додамо, що О. О. Зімін не говорить якою була чисельність московитів на цій території. Звідси напрошується висновок, що відомий історик заздалегідь уникає згадки про можливу чисельність населення Московії цього періоду, враховуючи той факт, що в минулому московити представляли собою малий напівдикий угро-фінський народ, який за прєдїсторичних часів походив з Азїї і в якому угро-фінський елемент переважав над слов'янським.⁹

На нашу думку нема потреби вдаватись до складних антропологічних досліджень чи досліджень етнічних кордонів та «споріднених зв'язків» українців з московитами, щоб об'єктивно обґрунтувати і підтвердити правильність висновків П. Штепи, а разом з тим раз і назавжди показати всьому світу, що ніяких кровно-братніх походжень українці з московитами не мали як в доїсторичні часи, так і сьогодні. Виняток становить та частина асиміляції, яку насильно провадили в минулому московські царі, а сьогодні сучасні московські більшовики.

До цього тільки додам, що всьому світу відомі знамениті сучасні українські колядки і щедрівки, які, як відомо, перейшли у спадщину нам від предків ще за часів далекої доби до християнства. Їх позвірячому не терплять наші «рідні брати» московити, що зайвий раз підтверджує, що українці ніколи не мали і сьогодні не мають нічого спільного з московитами. Українська колядка і щедрівка краще свідчить про це, чим всі наукові дослідження з названої проблеми разом взяті. Так що, азіатському дикару-московському шовіністу нагадаємо ще й те, що дикому вовкові вовче обличчя можуть дати тільки його предки — вовки і вовчиці, ідентичні сучасним, що, безперечно, стосується і азіатського предка сучасного московита. Це все, що ми привели на протипагу твердженням сучасної московської історіографії.

В наукових історичних працях М. В. Ломоносова «Розмноження і збереження московського народу» (1761) і «Стародавня Московська історія» (1766) знаходимо аналогічне підтвердження про спільне походження із непам'ятних часів чуді (фіно-угорських племен) і московитів, а також їх прибілизну кількість.

Значно пізніше, вже на початку ХХ століття, даючи оцінку

становищу Московської імперії серед розвинутих країн світу, більшовик В. Ульянов (Ленін) мав на увазі, звичайно, не диких білих медведів або диких уссурійських тигрів чи вовків, які ще живуть на території московської імперії (сибірській тундрі, уссурійській тайзі), а напівдиких москвитів із інстинктами диких звірів, які залишилися їм у спадщину від предків. Від себе додаю тільки те, що напівдикими вони залишились по сьогоднішній день, бо ж ті звіродикарські вчинки, які вони витворяють з інакомислячою інтелігенцією інших національностей, можуть скоїти тільки дикі звірі або людські істоти з інстинктами диких звірів.

Таким чином, О. О. Зімін вдається до зовсім простої логіки і застосовує її з метою фальсифікації об'єктивних фактів чисельності населення москвитів, які проживали на згаданій території (Всього 1,2 млн. чол.). У своїй праці О. О. Зімін приводить навіть карту кордонів Московії, але тільки кінця першої половини XVI ст., явно уникаючи фіксування кордонів Московії кінця XV і початку XVI ст. фальсифікуючи об'єктивні дані як про величину, так і про можливу кількість москвитів, що проживають на згаданій території. О. О. Зімін мав на меті ввести в заблудження і відвернути увагу читачів від об'єктивної і справжньої критики проблеми виникнення Московії. Така постановка питання та його висвітлення, заздалегідь свідчать про фальсифікаторські наміри як самого автора, так і його праці.

Перша згадка про чисельність населення москвитів приводиться автором тільки на кінець першої половини XVI ст. з підкресленням, що територія Московії збільшилась більше ніж в шість разів, досягнувши близько 2 млн. 800 тис. кв. км. і на якій проживало близько кілька мільйонів чоловік.¹⁰ Аналогічні дані приводять в своїх працях історики Я. Е. Водарський¹¹ і А. І. Копанєв.¹² І знову ні один із названих істориків чомусь не наводять хоча б приблизну кількість москвитів на кінець XV ст., а намагаються обминати в своїх працях навіть згадки про це питання.

Як бачимо, все дуже просто. Території, які були загарбані в першій половині XVI ст., вищезгаданими істориками автоматично називаються московськими, а народи москвитами. Таким шляхом «розмноження і приріст» їх чисельності могла збільшуватись і досягти кількох мільйонів чоловік, що набагато випередило навіть

природні умови і можливості росту чисельності населення, згідно запропонованої Т. Мальтусом геометричної пропорції.¹³

В другій половині XVI ст. Московське князівство завоювало великі простори північних земель та направило свої загарбницькі плани на Урал, Західний та Східний Сибір аж до Тихого океану. Жорстокій розправі та винищенню підлягали народи, які не підкорялись московитам. Агресор ніс народам Півночі та Сибіру повне закабалення. Тільки таким методом, московські варвари, озброєні вогнепальною зброєю, змогли підкорити більше 60 національностей, які вільно проживали на своїх споконвічних землях. Вторгнення московських колонізаторів на Північ і в Сибір супроводжувалось в історії катуваннями та пограбуваннями місцевого населення, яке нерідко закінчувалось фізичним винищенням цілих народів. Про ці факти сучасна московська історіографія просто замовчує і грубо фальсифікує, твердячи про те, що загарбання Сибіру було подією історично-прогресивною і що московити принесли сибірським народам більш високу культуру і освіту.¹⁴ Насправді, московські варвари і бандити, як ми вище згадували, принесли народам Сибіру тільки вже випробовані методи вбивств, які вміло використовували під час агресії проти малих сибірських народів. А що стосується рівня культури і освіти серед московитів в середині XVII ст., то варто нагадати про те, що перші школи та семінарії в Московії були відкриті тільки в першій половині XVIII ст., тобто на сто років пізніше після завоювання Сибіру, зокрема в Смоленську, Рязані, Пскові, Костромі, Суздалі, Переяславі, Ростові, Володимирі, Коломні. Організаторами і викладачами їх були виключно українці — випускники Києво-Могилянської академії.¹⁵ Як бачимо, коментарі зайві.

В результаті варварської колоніальної експансії Москви на Північ, Схід і Південь в XVI ст., був повністю припинений самостійний розвиток закабалених народів. Пограбування поневоленого сибірського населення не знало меж. Кожного року з Сибіру в Москву вивозились сотні тисяч награбованих соболевих шкірок та інші цінності.¹⁶ Навіть в 1676 р., коли соболь був досить сильно винищений, для визначення вартості соболя потрібно б

було семизначні цифри в переведенні на гроші кінця XIX ст.¹⁷ Ці факти ще раз свідчать про те, що основною метою колоніального завоювання північних та сибірських народів, яке проводила Москва, було їх поступове фізичне винищення та жорстоке пограбування.

Аналогічна картина спостерігається і на сьогоднішній день, коли десятки цих народів фізично знищені, а ті, що залишились, то настільки в незначній кількості, що позбавлені можливості творити будь-який опір озброєним до зубів московським варварам.

Як бачимо, московські варвари вели довготривале, поступове і планомірне завоювання великих Сибірських просторів та винищення малих народів, які заселяли ці землі. Особливо великих успіхів московські варвари добились тільки після загарбання Кучумського ханства, яке припадає на початок XVII ст. Розгром та пограбування цього ханства, як самостійної держави, яка утворилась ще після розпаду Золотої Орди, відкрито колонізаторам шлях до подальшого завоювання народів та їх територій на Півночі, Сході і в Центрі Сибіру. Завоювання решти величезних територій та закабалення народів, що на них проживали, залишалось справою часу. Якщо розміри нагробованих соболевих шкірок, що потрапляли до царської казни наприкінці XVII ст., становили лише мільйони карбованців на рік, то сьогодні вартість пограбованого сибірського золота, алмазів, нафти, газу, руди, вугілля, лісу та багатьох інших природних ресурсів досягає 120 мільярдів карбованців на рік. Сьогодні з впевненістю можна сказати, що подібного варварства та жорстокості історія людства не знала як в минулому, так і по цей день.

Ось що писав про цей період в історії Московської держави перший революціонер з московитів О. М. Радіщев: «Історія страхить, які творили московські царі, означали торжество деспотизму, знищення багатьох малих націй, позбавлення прав народів і волі, які так яскраво проявилися в історії їх колоніальних завоювань».¹⁸ Один із прогресивних московитських письменників М. І. Тургенєв відзначав: «Після падіння татаро-монгольського нашестя Московія піднялася із підкорення на волю, але піднялася,

щоб бути проклятим насадженням рабства і деспотизму для інших народів, які доказали що чого вона лишилася, то і сама привласнила і примінила по відношенню до завойованих націй».¹⁹ Засуджуючи московських царів першої половини ХІХ ст., декабрист-московит М. Муравйов говорив про те, «якою огидною була епоха Московського відродження, особливо рабська хитрість Івана Калити, жорстокість і сваволя Івана ІІІ, лицемірність Василя І, страхітливі поступки Івана ІV, які повністю знищили десятки малих націй, права і волю завойованих народів».²⁰ Таким чином, суспільно-політичний устрій Московії перевершив навіть аналогічний устрій великих східних деспотій, про що неодноразово твердив у своїх працях Г. В. Плеханов.²¹

Що стосується загарбницьких планів Московії по відношенню до України і Білорусії, то вони були поставлені на порядок денний московським царем Василем ІІІ уже на початку ХVІ ст. Ось що пише про це сучасний історик-московит О. О.Зімін: «Тільки після загарбання Смоленська в 1514 р. московський цар Василь ІІІ вирішив, що настали добрі перспективи та сприятливі умови для завоювання України і Білорусії».²² Варто нагадати про те, що наприкінці ХV і на початку ХVІ ст. Московія ще не мала достатньої воєнної сили, щоб загарбати Україну і Білорусію, щоб таким чином здійснити свої загарбницькі плани. З метою послаблення України та Білорусії московські царі часто намовляли як кримських так і волжських татар здійснювати набіги на території останніх. За свідченням польських істориків ХVІ ст. Мартина та Іоахима Бельських, такі напади здійснювались досить часто, що приводило до великих спустошень України і Білорусії. Наводимо кілька фактів, що їх наводять названі історики: «Восени 1499 р. перекопський хан Менглі-Гірей з намови московського князя Івана Васильовича послав великі татарські орди на чолі з своїм сином Ахмет-Гіреєм та іншими синами на Україну, де вони вчинили страшні спустошення, спаливши місто Володимир і населені пункти біля Белза, Бреста, Красника, Туробіна, Красного Ставу, Любліна аж до самої Вісли... В 1519 році в липні місяці, з намови московського царя Василя Великого, 80 тисячна армія татар напала на українські землі огнем і мечем, спустошивши Волинь аж до Бугу, а також

Львівське, Белзське, Любелзьське воєводства. Тільки при одному з таких набігів крім убитих дітей і стариків, татарська орда забрала в неволю 55340 українців, вивезла 150 тисяч коней, 500 тисяч рогатої худоби, 200 тисяч овець, крім коштовностей, золота, срібла».²³

Такі вчинки московських царів, безперечно, не свідчать про якісь там кровно-братські походження і близькі стосунки українців, білорусів з московитами з прадавніх часів, а зайвий раз підтверджують підступні плани загарбання України і Білорусії московськими варварами. Однак, здійснити їх московським царям вдалося тільки через 200 років. Відомо, що завоювання народів Латвії, Литви, Естонії, Вірменії, Грузії, Азербайджану, Казахстану, Узбекитану, Дагестану та інших остаточно вдалось здійснити ще пізніше, тобто в кінці XIX століття. Таким чином, слідом за варварським знищенням малих народів Сибіру, Поволжжя і Півночі, почалося планомірне завоювання та поневолення великих народів Заходу і Півдня.

Ще в березні 1849 р. видатний чеський історик Ф. Палацький, будучи вождем чеського національного руху, застерігав народи Східної і Західної Європи від московських варварів, які насуваються із сходу. Ось що він писав в листі до членів франкфуртського парламенту: «Ви знаєте, панове, яка держава держить в своїх руках цілий великий Схід нашої частини світу, знаєте, що ця варварська імперія вже завоювала десятки держав і збільшилась до величезних розмірів, із кожним десятиріччям інтенсивно збільшується і розростається, що будучи майже недоступною для нападу, вона вже давно стала небезпечною своїм сусідам і недивлячись на те, що на півночі в неї відкриті ворота, вона під впливом природного інстинкту, все прагне і буде прагнути збільшити свою територію методом загарбницьких війн за рахунок поневолення народів заходу і півдня, кожний крок, зроблений в цьому напрямку вперед, загрожує чим далі, тим більше, заснування унітарної монархії, тобто нечуваного зла, сваволі, безмірного і безмежного нашестя для народів Європи... хоч би ця монархія заявляла себе слов'янською».²⁴

Як бачимо, Ф. Палацький об'єктивно підходив до тогочасної

ситуації, яка склалася на західному напрямку просування московських варварів, які тільки і очікували нагоди загарбати Чехію. Відомо, що саме в ті роки на кордоні з Прусією стояла стотисячна армія московських варварів на чолі з фельдмаршалом Паскевичем, яка в 1831 р. потопила в крові Краківське повстання, а в 1848 р. Угорську революцію.

Під виглядом надання допомоги слов'янським народам Югославії, Болгарії проти бусурманської Туреччини, прикриваючись лозунгами спасіння православної віри і святих місць на Близькому Сході, вістря сто тисяч багнетів московських варварів були направлені на загарбання народів Чехії, Болгарії, Сербії, Румунії, Австрії, Греції, захоплення Константинополя, Єрусалима та інших ключових позицій на Заході і Близькому Сході для подальшого завоювання всієї Європи. У випадку падіння Європи, московські варвари легко завоювали б весь світ, який порівняно з Європою був дуже відсталий у військовому відношенні. Ця споконвічна мрія не покидає їх і сьогодні.

Ось що пише про цей період революціонер-московит Добролюбов: «Але як могла Європа терпіти подібного нахала (царя Миколу), який всіма силами закривав їй дорогу до світлого життя і старався погрузити її в мракобісся?».²⁵ До речі, варто нагадати і той факт, що на південному напрямку діяла інша стотисячна армія московських варварів, які вже десять років вели загарбницьку війну на Північному Кавказі проти народів Дагестану і Чечні. Більше сорока років Дагестанський народ і Чечня героїчно захищались, але московські варвари продовжували творити свою ганебну справу. Цар Микола I наказав рухатися вперед, вирубувати ліси, знищувати запаси харчів і все на шляху, бо ж інакше Кавказу на завоювати.²⁶ Ось кілька рядків тогочасної картини варварських дій москвитів в одному з дагестанських аулів (сіл): «Повернувшись в свій аул після вимушеного відступу московських варварів, Садо знайшов свою хату зруйнованою: покрівля була провалена, двері і стовпи галерейки спалені й середина загиджена. А син його, отой гарний, з блискучими очима хлопець лежав проткнутий багнетом у спину... Мати хлопчика в роздертій на грудях сорочці... стояла над синочком і дряпала собі до крові

обличчя та невгаваючи голосила. Голосіння жінки було чути в усіх будинках і на майдані, куди позвозили тіла багатьох малих дітей. Сільський фонтан навмисне був загаджений так, щоб з нього не було можливості брати воду. Так само була загиджена і мечеть, і мулла (священик) з муталіматі (учнями) очищав її. Про ненависть до московських варварів ніхто й не говорив. Почуття, яке проймало всіх чеченців, від малого до великого, було дужче ненависті. Це була не ненависть, а не визнання цих московських собак за людей і така огида; бридливість та нерозуміння безглуздої жорстокості цих істот, що бажання знищити їх, було таким же природним почуттям, як почуття самоохорони».²⁷

Аналогічно тому, як Ф. Палацький застерігав народи Заходу від московських варварів, так Шаміль застерігав народи Півдня. Наводимо застереження Шаміля до народів Кавказу: «Бажаю вам вічного миру з Богом всемогутнім. Чую я, що московські варвари принаджують вас і закликають до покори. Не вірте їм і не коріться, а терпіть. Коли не будете нагороджені за це в цьому житті, то одержите нагороду в майбутньому. Згадайте, що було раніше, коли у вас відбирали зброю. Якби не надумив вас тоді, в 1840 році, Бог, ви б уже були солдатами, а дружини ваші ходили б без шароварів і були б збезчещені. Судіть по минулому про майбутнє. Краще вмерти у ворожнечі з московськими варварами, ніж жити з невірними. Потерпіть, а я з кораном (священна книга мусульман) і шаблею прийду до вас і поведу вас проти московських варварів. А тепер суворо наказую не мати не тільки наміру, але й думки підкорятися московським варварам».²⁸ Думаємо, що коментарі зайві.

Не краща доля чекала слов'янські народи балкан, які стонали під ігом турецької імперії. У випадку їх покорення московськими варварами. Варвар завжди залишався варваром, як тигр — тигром, або вовк — вовком, які тільки і очікують моменту накинутись на свою жертву. В той час, коли слов'янофіли вбачали радісні надії і передчуття близького звільнення слов'ян від турок і австрійців, і вже наперед святкували перемогу, Микола І писав Францу-Йосифу 30 травня 1853 р.: «Я б бажав, щоб, коли я загарбаю князівства Молдавію і Валахію, ти зробив би теж саме з

Герцоговиною та Сербією».²⁹ Як бачимо, московських варварів не дуже турбувала доля братів-слов'ян і навіть їх православна церква, яка в разі загарбання Сербії і Герцоговини була б знищена католицькою Австрією. Навіть революціонери Європи більше боялися московських варварів, як узурпатора Бонапарта, який 2 грудня 1851 р. задушив французьку республіку. Вони прекрасно бачили, що справа не в ключах від Віфлеємівського собору і не в тому, яка повинна бути воздвинута на цьому соборі зірка — православна чи католицька. Мова йде про основну ціль східних варварів — спочатку поставити султаном в Константинополі східного деспота Миколу I і завоювання всього Балканського півострова з Малою Азією — як ключові позиції для завоювання Європи і всього світу. Як бачимо, що ціль московських варварів чисто політична — завоювати Балкани і Малу Азію, а потім розширити свої володіння за рахунок західних держав.

Таким чином, революціонери Європи, зокрема, Барбес, Маркс, Енгельс захоплено писали про війну проти східного деспота і мали всі підстави вітати об'єднання Франції, Англії, Австрії і Туреччини проти московських варварів, які у випадку завоювання Європи знищать не тільки назріваючі революції в Західній Європі, але і цілі народи, як це вони робили в Сибіру, про що згадувалось вище. Як бачимо, наставала черга поневолення Заходу. Тільки ця обставина змусила французів, англійців, австрійців і турок всередині XIX ст., а точніше перед Кримською війною в 1852 р. об'єднатися проти прагнень і завоювань Московії на західному напрямку. Питання стояло про спасіння Європи і цілого світу.

Маркс і Енгельс писали, що у випадку поразки варварської Росії на чолі з деспотом-царем, Європейська революція від цього тільки виграє, а народи Європи зможуть самостійно вирішувати свою долю. Як бачимо, Маркс і Енгельс всією душею, перш за все, бажали поразки тільки Миколаївській Московії. Тому вони вітали поразку Московії, як прояву при даних обставинах, що сприяє політичному і соціальному прогресу. Найбільш розповсюдженим обманом московського народу царем-деспотом і його прибічниками в цій війні було те, що вони приховували її грабіжницькі цілі національно-визвольною ідеологією. Це було в

минулому і залишається сьогодні для московських варварів одним з улюблених методів прикриття своїх злочинних дій.

Перед ще більшою небезпекою і катастрофою Західна Європа знаходиться сьогодні, коли Східна Європа і частина Балканів вже фактично підкорені московськими варварами, а з арабськими країнами проводяться заїгрування на ґрунті національно-визвольного руху проти Ізраїлю і так званого капіталістичного світу. Якщо врахувати, що тільки в одній Східній Німеччині розміщена 300 тисячна армія, до зубів озброєна атомною і водородною зброєю, не говорячи вже про армії, які базуються в інших країнах Східної Європи, а морський флот в Середземному морі, то кожній людині стає зрозумілою та велика небезпека, яка нависла над Західною Європою. Якщо вже сьогодні Західна Європа не зможе об'єктивно оцінити цю небезпеку із Сходу і об'єднатись для спільної відсічі проти східних варварів, то через кілька років вже може бути пізно в зв'язку з великою перевагою збройних сил Московії. В будь-який день може бути даний наказ варварським арміям, наприклад прикриваючись захистом комуністичних партій західних країн, а значить, вільна Європа перестане існувати можливо на довгі століття. Хочеться вірити, що керівники і народи західних країн добре бачать, в яких міцних «братських обіймах» опинилась Україна, білорусія, Литва, Латвія, Естонія, Молдавія, Угорщина, Чехословаччина, Польща.

На противагу західним революціонерам, які вітали об'єднання західних держав проти східних варварів за спасіння народів Європи і Близького Сходу, московські революціонери, замість підтримки західних, оплакували поразку Московії в цій війні. Для форми і прикриття своїх справжніх намірів, вони завжди виступали проти царя Миколи I, але коли питання стосувалося поразки Московської імперії в цілому, то вони тут же готові були піти добровольцями захищати її. Псевдо-революціонерів московитів зовсім не турбувала доля жорстоко придушених багатьох народів, які могли б звільнитися з-під варварського ярма у випадку повної поразки як самого царя Миколи I, так і Московської імперії в цілому. Це був би єдино правильний шлях для звільнення багатьох раніше захоплених держав і народів з-під варварського ярма Московії.

Відомо, що на місце Миколи І ставлеником міг бути тільки подібний йому інший деспот, а можливо і гірший, якого, як і його попередників, ніколи б не турбувала доля поневолених народів, як і доля самого московського народу, крім прагнень ще більше розширювати володіння імперії за рахунок інших держав. Історія давно вже довела правдоподібність вищесказаного, а тому коментарі зайві.

Московських псевдо-революціонерів заздалегідь задовольняв такий хід подій. Ті, хто повірив їм у минулі століття, або вірить сьогодні, що вони дійсно бажають звільнення народів і надання їм повної незалежності, ті, безперечно, сьогодні допустять велику і непоправну помилку. Ми віримо, що звільнення поневолених народів наближається і день їх радості буде днем п'ятьми сучасної варварської Московської імперії. Цей день настане тільки тоді, коли вона зазнає повного краху шляхом економічного занепаду, що приведе до військової поразки. Іншого шляху не було в минулому, немає сьогодні і не буде в майбутньому. Жалюгідно наївний той, хто думає і чекає, що хоч би один сучасний псевдо-революціонер москвин бажає справедливого розпаду варварської імперії мирним шляхом, щоб була можливість надати всім покореним народам повну незалежність, як це зробили в свій час Англія, Франція, Іспанія, Бельгія та інші, які дали повну незалежність своїм колоніям.

Кілька речень про те, якої точки зору дотримувались так звані псевдо-революціонери москвини на протязі минулого століття, починаючи від декабристів і закінчуючи Кирило-мефодіївцями. «Звичайно, ненависть до самодержавного гніту не заважала ворогам миколаївщини душею боліти при повідомленнях про важкі удари, які зазнавала Московська імперія, про муки і втрати «героїчних» військ московських варварів на полі бою. З якою гарячою і патріотичною участю, не слабючим інтересом, наприклад, зіслані декабристи Пуцин, Батеньков, Сергій Волконський, Євген Оболенський і інші слідували за безприкладно героїчним і переможним захистом Камчатки.., з великим бажанням слухали вони приїхавшого в Ялуторовськ Максutowa, одного з героїв Камчатської оборони проти англійців! Мало того, вони розкидані по Сибіру вели переписку і наради в

найбільш ціленаправлених мріях в її захисті, їх думки і поради ставали відомими і враховувались генерал-губернатором Муравйовим-Амурським через молодих їх друзів Сверб'яєва і інженерного офіцера Райна. В будинку Пущина в Ялуторовську Матвій Муравйов-Апостол та Іван Якушкін організували свого роду стратегічний командний пункт, куди повідомлялись відомості про подвиги групи московських варварів, які примусили англійську ескадру відступати».³⁰

Ось що писав тоді ще починаючий, а пізніше відомий історик С. М. Соловйов: «В той самий час, як почав гриміти грім над головою Навуходоносора, коли Московія почала зазнавати незвичну ганьбу військових поразок, коли вороги з'явилися під Севастополем, ми знаходились у важкому стані: з одної сторони наше патріотичне почуття було страшенно скривджене униженням Московії, з другої — ми мучились повідомленнями про поразки, знаючи, що успіх приводив би нас в жах».³¹ Псевдо-революціонер Герцен з душевною біллю думав про страждання і ганьбу, яку терплять москвини. Він вірив в народну Московію і страшенно терпів від безсильної злості, думаючи про страждання і ганьбу, які терплять москвини від військових поразок і безконтрольного господарювання царя і його слуг в галузі зовнішньої і внутрішньої політики. Цікаво що про події, які відбувались двісті років перед Кримською війною, а точніше в 1649 р, коли московські варвари і дикарі знищували цілі сибірські народи, в О. І. Герцена вистачило нахабства назвати завоювання Сибіру і зникнення малих народів «почти безкровнім завоюванням».³² Як бачимо, навіть видатних «революціонерів-москвинів» турбувала доля тільки Московії, москвинів та їх завоювань.

Про необхідність ведення революційної боротьби за повну незалежність загарбаних Московією держав та національностей вони навіть не згадують. Якщо поміж москвинів і були одностайні справжніх революціонерів — вихідців із підкорених народів України, Білорусії, Кавказу, Прибалтики, Польщі і ін., то тільки формально з ціллю, щоб повернути останніх на свій бік і користуючись їх підтримкою, для можливості скинення всього-навсього лише царя Миколу І. А ось що писав польський

революціонер Т. Н. Грановський в січні 1855 р., рішуче відкидаючи ніби релігійний і визвольний характер Кримської війни: «...невже ж ми підемо на звільнення підкорених народів Турецькою імперією, коли у нас самих весь устрій закладений аналогічно турецькому, тоді як наша ж Польща терпить під гнітом ненависного іґа?».³³

На протилежність москвинів-декабристів, кирило-мефодіївці висунули сміливу програму боротьби всіх слов'ян і справедливо визнавали в своєму програмному документі «Книга буття українського народу», що український народ — провідна сила в боротьбі слов'ян за своє соціальне і національне визволення. «І встане Україна з своєї могили, — записано в «Книзі буття», — і знову озветься до своїх братів слов'ян і почують крик її, і встане слов'янщина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні царівни, ні князя, ні графа, ні герцога ні на Україні, ні в Польщі, ні в Чехії, ні в Хорутан, ні в Сербів, ні в Болгар».³⁴ В тому-то і є перевага нашого народу, — писав П. Куліш, — що в ньому ніколи не згасала іскра свободи... Чим несправедливіші і жорстокіші були утиски, тим більш необхідно було чекати при новому повстанні сили духу народного, який складає опору і душу всякої революції...».³⁵

Недивлячись на те, що серед кирило-мефодіївців були представники самого різного складу населення — поміщики, чиновники, літератори, історики, поети та прості селяни і студенти, всіх їх об'єднувала спільна мета боротьби не стільки за вільну і незалежну Україну, як за соціальне і національне визволення всіх слов'ян. У прокламації «До братів українців» вони закликали всіх слов'ян об'єднатися в добровільний союз для боротьби проти московських варварів та австрійського і турецького іґа, за право кожного народу мати свою незалежну державу, представлену посольствами в країнах світу, свою армію, свою мову, літературу...».³⁶ Як бачимо, кирило-мефодіївці підтримували зв'язок не тільки з народами, які підкорені стонали під ярмом московських варварів, але і з національно-визвольним рухом тих слов'янських народів, які були підкорені Австрією і Туреччиною. Всі члени товариства одностайно твердили, що в межах Московської імперії установлений варварський політичний та соціальний гніт народів. Відомо, що В. М. Білозерський у

пояснювальній записці до Статуту товариства, справедливо зауважує, що в ті часи переважна більшість слов'янських народів придушувалась деспотизмом московських варварів. Ні їх політична самостійність, ні їх політична самосвідомість, ні вільний вираз думок і почувань, ні навіть сама мова не знаходить собі підтримки закону, все приречене на переслідування, все придушуеться москвинами.³⁷ «...Я повсюду чув грубі вихватки і насмішки над українцями, їх мовою від москвинів, — писав з цього приводу М. І. Костомаров. Таке відношення до українського народу та його мови мені здавалося приниженням людської гідності...».³⁸

На основі історичних фактів кирило-мефодіївці багато разів підкреслювали, що українців придушує не тільки цар та помічники, але і у величезній мірі рядові москвини. Про це твердить М. І. Костомаров в праці «Мисли об истории Малороссии» (1846), де показав, що страшні безчинства на Україні творили як рядові москвини, так і цар з поміщиками.³⁹

Із вищесказаного видно, що не тільки Т. Г. Шевченко, але і М. І. Костомаров мали на увазі перш за все армію московських варварів, яка складалася виключно з простих москвинів, руками яких і здійснювались нечувані в історії звірства і безчинства по відношенню до українців та інших націй. Хіба можна ігнорувати подібні факти і закривати очі, звальювати все на царя і поміщиків, як це практикує радянська історіографія. В. М. Білозерський з болем у серці відзначає, що страшні безчинства москвинів і їх варварські репресії доведуть до того, що українці втратять свою мову, пресу, театр і взагалі весь свій багатотисячний скарб.⁴⁰

Всі визначні діячі Кирило-мефодіївського товариства — Т. Г. Шевченко, П. О. куліш, М. І. Костомаров, Г. А. Андрузький, В. М. Білозерський, І. Я. Посяда, М. І. Савич та інші прийшли до єдиного висновку про те, москвини разом з царськими воєводами і чиновниками, під виглядом боротьби з ворогами царського престолу, займалися безчинствами, звірствами, вбивствами сотень тисяч українців та пограбуванням і розоренням багатьох українських міст і сіл, обезземелюючи українське козацтво і знищуючи українську культуру.⁴¹ Видатний український письменник і історик П. О. Куліш, аналізуючи причини виникнення більше

десяти повстань на Україні проти Московії, що відбувалися після 1654 р., писав: «...Український народ на всіх крутих поворотах своєї історії завжди виступав проти москвинів разом із своєю козацькою верхівкою на чолі з гетьманами».⁴²

Велику увагу кирило-мефодіївці приділяли вивченню причин виникнення і розвитку різних національно-визвольних рухів народів Кавказу, Західної Європи, Азії. З особливою наполегливістю вони установлювали зв'язки і підтримували національно-визвольні рухи та розвиток культур таких слов'янських народів як чехи, серби, словаки, чорногорці тощо. Високу оцінку отримали П. Шафарик, В. Ганка, Я. Коллар, В. Корадич та інші діячі слов'янських національно-визвольних рухів за те, що вони закликали до братерського єднання не тільки слов'янські, але також інослов'янські народи на спільну боротьбу проти москвинів, австрійців і турків за свою незалежність.⁴³

Т. Г. Шевченко в своїй безсмертній і всесвітньовідомій поемі «Кавказ» (1845) показав, що московські варвари залили кров'ю всю землю як на Україні, так і за Кавказькими горами. Поет вірив, що народи Кавказу знайдуть в собі сили і мужності, щоб відстояти свою незалежність.

Ми, українці, можемо тільки гордитися тим, що в ті важкі часи для нашої держави і народу, кирило-мефодіївці не відмежовували життя і прагнення українського народу від інтересів інших поневолених москвинами народів, висунувши ідею єднання не тільки слов'янських, але і інших поневолених народів у їх збройній боротьбі. На противагу псевдореволюціонерам москвинам, кирило-мефодіївці мріяли про той час, коли поневолені слов'янські і неслов'янські народи об'єднують свої зусилля в боротьбі проти московських варварів, австрійських князів та турецьких яничарів, щоб із зброєю в руках відвоювати незалежність України, Польщі, Білорусії та інших держав. Цим вони навечно заслужили повагу у всіх народів. Остаточний висновок говорить про те, що Кирило-Мефодіївське братство поставило на чергу дня питання про вільний рівноправний розвиток кожного народу і висунуло лозунг до єднання всіх поневолених народів із закликом піднятися на боротьбу за свою незалежність, щастя і волю.

Висунутий кирило-мефодіївцями лозунг не втратив актуальності і сьогодні, коли народи України, Білорусії, Дагестану, Грузії, Вірменії, Латвії, Естонії, Литви, Азербайджану, Карелії, Казахстану, Узбекистану, Татарії, Мордовії, Удмуртії, Якутії, Чехословаччини, Угорщини, Польщі, Болгарії, Східної Німеччини продовжують боротьбу за свою незалежність проти московських варварів ХХ століття.

Ми можемо тільки гордитись і гордимось тим, що протягом всієї нашої історії ми, українці, ніколи ні на кого не нападали, не завойовували, не нищили ні народ, ні культуру, не позбавляли народи їх прав. Всьому світу відомо, що навіть в ті жорстокі часи для Української держави, наш народ, змучений безправними війнами з московитами, турками, татарами, поляками знаходив в собі сили ще й допомагати іншим поневоленим народам, яких доля занесла на Україну. Кому не відомі видатні і величні вірменські собори, єврейські синагоги, школи, друкарні, які ще й до сьогодні збереглися на території України. Не менш відома та велика роль, яку відіграли наші школи і фахівці, особливо випускники Києво-Могилянської академії в піднесенні освіти і культури напівдикої Московії, на території якої в ті часи не було навіть початкової школи. Хіба може бути знищена нація, яка дала світу таких геніїв, як Н. Лісовську, М. Дилецького, Д. Бортнянського, М. Березовського, Д. Веделя, О. Вересая, М. Кибальчича, Ю. Кондратюка, Т. Шевченка, Лесю Українку та багато, багато інших.

Безперечно, що в нашій праці необхідно було би привести цілий ряд виступів псевдореволюціонерів-більшовиків, а точніше варварів атомного віку від початку і включно до 70-х років нашого століття. Враховуючи той факт, що нашому поколінню в основному вже відомі їхні висловлювання і ті страхітливі спустошення та варварські вчинки, ми приєднуємось до крику ненависті мільйонів замучених, розстріляних невинних людей в концтаборах Московії, а разом з тим підтверджуємо правдивість тих фактів, які приведені в працях М. Брайчевського («Приєднання чи возз'єднання». — К., 1967), І. Дзюби (Інтернаціоналізм чи русифікація. — К., 1969), О. Солженіцина (Архіпелаг ГУЛАГ. — Франція, 1974) та ін.

Варто нагадати про один з багатьох методів, який був

використаний московськими варварами ХХ ст. для винищення населення України. Мова йде про страшний штучний голод в 1932 — 1933 рр. на Україні, а також на Кубані і Дону, в районах, де проживає переважна більшість українського населення. В результаті від голоду загинуло більше десяти мільйонів чоловік, переважно дітей і громадян вище сорока п'яти років. Що стосується громадян віком від 17 до 45-ти років, які мали паспорти і дозвіл змінювати місце праці, то вони рятувалися хто як міг, покидаючи рідні домівки і виїжджаючи на території Московії та Сибіру, де крамниці були завалені українським хлібом, ковбасою, м'ясом та іншими продуктами. Слід зазначити, що врожай на Україні в 1932—1933 рр., згідно з даними офіційної статистики, набагато перебільшував врожайність попередніх років.

Чи відомо що-небудь подібне в історії існування людства навіть на протязі багатьох тисяч років. Безперечно, що ні! Але аналогічне варварство може скоїтися в майбутньому з будь-якою нацією, або багатьма націями, які забажають і в себе побудувати соціалізм і «комуністичний рай» під егідою Москви.

Неможливо не згадати в нашій праці такі періоди винищення нашого народу, зокрема, інтелігенції як 1920—1924 рр., 1927—1929 рр., 1930—1933 рр., 1936—1940 рр., 1960—1966 рр., 1970—1973 рр. Відзначимо, що останні два періоди відносяться виключно до нищення інтелігенції і асиміляції випускників університетів і технікумів, які після закінчення навчальних закладів насильно направляються на роботу за межі України, для чого застосовуються різноманітні причини. Сюди відноситься перш за все позбавлення можливості повернення в рідні краї із-за відсутності прописки і роботи за фахом. Всі вільні місця, які повинні би надаватись випускникам українських вузів і технікумів, надаються москвинам, які направляються на Україну, отримуючи для цього великі пільги (посади, квартири без черги і т. ін.).

Не будемо детально зупинятись на кожному з приведених періодів, тому що кожний з них може послужити матеріалом для окремої великої праці. Для порівняльного закінчення на деяких з них частково зупинимось в послідуючих розділах (Дана праця так і не була завершена — О. О.). Тільки додамо, що ці страхіння

чинили московські комуністи, ті самі, які сьогодні запевняють чесних людей світу про підтримку їх боротьби за краще майбутнє, ті самі, які галасують, як дикі голодні вовки про свої «благородні вчинки» на користь знедолених, ті самі, які більше за всіх кричать про мир і дружбу, щоб виграти час і завдати смертельного удару країнам вільного світу, ті самі, які сьогодні згідні подати «руку допомоги», замазані кров'ю десятків мільйонів жертв, щоб завтра скоїти ще більше лиха з тими, хто їм повірить.

Сучасному молодому поколінню поневолених народів необхідно зробити правильні висновки із тих застережень Шаміля і Палацького, про які забули їх діди і батьки. Народи західних країн Європи і Близького Сходу ще мають можливість зробити відповідні висновки і не дати завести себе в оману, бо ж в протилежному разі вони легко опиняться в «дружніх обіймах» варварів ХХ ст. і розділять гірку долю своїх східних побратимів, правда не відразу, а поступово і повільно.

Мета сучасних московських варварів — зробити федерацію народів на місці минулої федерації царів, розширити її кордони і таким чином затьмарити свідомість, приспати волю, обманути національні почуття не тільки поневолених народів, але і всіх народів світу і завести їх у ярмо покори. Вищенаведені факти ще раз засвідчать нам про це, що всі так звані «революціонери» і псевдо-революціонери, вихідці з московитів, як в минулі, так і в теперішні часи, ніколи не бажали чесного, справедливого надання незалежності всім поневоленим народам Московської імперії, бо ж їх, як бачимо, завжди турбувала тільки власна доля. Все вищезгадане має пряме відношення до визначення на сьогоднішній день чисельності як українців, так і інших народів, що населяють сучасну Московську імперію.

Звертаємо увагу народів і державних керівників економічно розвинутих країн, передусім Америки, Японії, ФРН, Англії, Італії із застереженням припинити всяку економічну підтримку в тому числі і в освоєнні природних багатств окраїн сучасної Московської імперії. Надаючи кредити і техніку навіть на самих вигідних умовах, ви допомагаєте навіть mimo своєї волі московським варварам в ще більшому прискоренні грабежу і експлуатації національних

багатств землі і недр поневолених народів. Надаючи Московії економічну допомогу, Ви допомагаєте не поневоленим народам цієї останньої варварської імперії світу, а піднесенню її економіки і збройних сил, ракети яких з атомними і водородними боєголовками вже давно націлені на ваші міста і промислові райони.

Якщо врахувати той факт, що збройні сили цієї варварської імперії ХХ ст. зростають з кожним днем і удосконалюються все більше і більше, що ваша економічна допомога тільки прискорює цей процес в кілька разів, а це значить, що ви в стільки ж разів прискорюєте день пуску цієї страшної зброї на свої населені пункти.

Як показали останні десятиріччя, державний устрій цієї імперії не оправдовує своє існування і явно економічно загниває не тільки в середині країни, але і на міжнародній арені, що в кінченому рахунку в ближчі десять-п'ятнадцять років приведе тільки до повного розвалу так званого соціалістичного ладу і соціалістичної системи в цілому. Тому будь-яка економічна допомога може тільки продовжити її існування. Та вигода, яку одержать ваші країни і народи від цього бізнесу, по-перше, може тільки зменшити ваш прогрес і процвітання, а по-друге, ще сильніше обмежити і так вже обмежені можливості поневолених народів і волю.

Ми віримо, що в скорім часі і тільки при Вашій допомозі, настане день, коли поневолені нації і народи Московії отримають свою незалежність, а ви, в свою чергу, будете позбавлені можливості жити вічно в страху перед червоною чумою. Тож допомагайте нам в прискоренні цього світлого дня радості і волі, а не його віддалення, адже це і у ваших інтересах. По-перше, це можливо шляхом повного припинення будь-якої економічної допомоги Імперії московських варварів. По-друге, народам Західної Європи і всього світу необхідно припинити всякі міжусобиці і поки ще не пізно об'єднатися для спільної боротьби проти червоної чуми.

Поневолені і вільні народи світу, вставайте до боротьби! Час не жде! Нехай Вам завжди нагадує і освічує вірний шлях до волі — заграва тілесного факелу вічно живого Яна Палаха!

ПРИМІТКИ:

1. Махнова Г. П. Чисельність і склад Московської держави в 60-х рр. XVIII ст.//Український історичний журнал. — 1965. — № 2. — С. 116.
2. Известия. — 1971. — 17 апреля.
3. П. Штепа. Московство. Його походження, зміст, форми й історична тяглість.— Торонто, 1968. — Кн. 1, 2.
4. Базиев А. Т., Исаев М. И. Язык и нация. — М., 1973. — С. 216-217.
5. Белов М. И. Семен Дежнев. — М., 1955. — С. 36.
6. Смирнов П. История христианской православной церкви. — Берлин, 1932. — С. 239-241.
7. Известия. — 1970. — 17 квітня.
8. Зимин А. А. Россия на пороге нового времени. — М., 1972. — С. 59.
9. Штепа П. Названа праця. — Кн. 1.
10. Зимин А. А. Названа праця. — С. 59.
11. Водарский Я. Е. Население Московии за 400 лет (XVI — начало XX вв.). — М., 1973.
12. Копанев А. И. Население Московского государства в XVI в.//Исторические записки. — 1959. — Кн. 64. — С. 235, 245.
13. Мальтус Т. Опыт о законе народонаселения. — Лондон, 1798.
14. Белов М. И. Згадана праця. — С. 7.
15. Хижняк З. І. Київська академія — перший вищий навчальний заклад на Україні//Український історичний журнал. — 1971. — № 1. — С. 52.
16. Белов М. И. Названа праця. — С. 14-15.
17. Бахрушин С. В. Исторический очерк заселения Сибири до половины XIX в. Очерки по истории колонизации Севера и Сибири. — Петроград, 1922. — Вып. 2. — С. 44.
18. Радищев А. Н. Полное собрание сочинений. — Москва, Ленинград, 1938—1952. Т. I-III. — С. 36.
19. Дневник и письма Н. И. Тургенева за 1816—1824 гг. Архив

братьев Тургеневых. — Петроград, 1921. — Вып. 5. — С. 123.

20. Записки Никиты Муравьева//Литературное наследие. — М., 1954. — Т. 59. — С. 585.

21. Плеханов Г. В. Собрание сочинений. — Москва, Ленинград, 1925. — Т. XX. — С. 104, 78, 139.

22. Зимин А. А. Названа праця. — С. 164-165.

23. Дзира Д. І. Татаро-турецькі напади на Україну XIII—XVI ст. За хроніками бельських та Стриковського//Український історико-географічний збірник. — К., 1971. — С. 83-100.

24. Палацький Франтішек. Вісник Європи. — листопад 1912 р. — С. 393.

25. Добролюбов Н. Собрание сочинений.

26. Толстой Л. Н. Хаджи-Мурат. — К., 1950. — С. 99.

27. Толстой Л. Н. Названа праця. — С. 11-112.

28. Там же. — С. 123.

29. Nena Freix Presse. — 1924. — № 2158.

30. Марков Сергей. Ялutorовск. Амур. Камчатка//Омская область. — 1940. — № 2.

31. Соловьев С. М. Записки. — Петроград: Прометей (без дати). — С. 150.

32. Герцен А. И. Московия: Польша//Сочинения. — Спб, 1905. — Т. VI. — С. 222.

33. Т. Н. Грановский и его переписка. — М., 1897. — Т. 11.

34. Заенчковский П. А. Кирилло-Мефодиевское общество (1846—1847). — М., 1959. — С. 111, 114.

35. Кулиш П. А. Повесть об украинском народе//Звездачке. — Т. XVIII. — СПб, 1846. — С. 29-30.

36. Наше минуле. — 1918. — № 1. — С. 36/37.

37. З ідеології кирило-мефодіївців. Записка Василя Білозерського. — К., 1914. — кн. 1-4. — С. 80.

38. Костомаров Н. И. Автобиография. Литературное наследие. — СПб, 1890. — С. 32.

39. Костомаров Н. И. Мисли об истории малороссии//Библиотека для чтения. — Т. 78. — СПб, 1846. — С. 26.

40. Україна. — 1914. — Кн. 1-4. — С. 80.

41. Шевченко Тарас. Кобзар. — К., 1964. — С. 230-231, 263-

264; Куліш П. А. Повесть об украинском народе. — С. 22-23; Лист П. А. Куліша до М. І. Костомарова від 11 вересня 1846 р.; Центральний Державний Архів Жовтневої Революції, ф. 109, оп. 1, спр. 81, арк. 58.; Фруменков Г. Г. Узники Соловецкого монастыря. — Архангельск, 1965.

42. Куліш П. А. Названа праця. — С. 28-30.

43. Шевченко Тарас. Повне зібрання творів. — Т. 1. — С. 262-263, 373-375; Лист М. І. Гулака до В. Ганки від 8 березня 1846 р.; Лист В. М. Білозерського до М. І. Гулака від 14 вересня 1846 р.; Куліш П. О. Михайло Чернишенко. — К., 1928. — С. 285-287.

Почато писати в жовтні 1973 р., перший розділ закінчив у січні 1974 р., а потім обставини так склались, що довелося відкласти написання роботи на тривалий час.

ДОДАТКИ

Таблиця 1.

1	№№ п/п	Назва колоній	Площа терито- рії в тис. км ²	Численість насе- лення за перепи- сом на 1970 р.			Назва колоні- альних народів
				Всього тис. чол.	в тому числі		
					пересе- леного народу	колоні- ального народу	
2	3	4	5	6	7	8	
Архангель- ська обл.	1.	Ненецький колоніаль- ний край	176,7	39	10	29	ненці
Краснояр- ський край	2.	Евенкійсь- кий коло- ніальний край	767,6	25	13	10	евенкі
Тюмен- ська область	3.	Ханти-Ма- нсійський колоніаль- ний край	523,1	271	250	21	ханти
Магадан- ська область	4.	Чукотський колоніаль- ний край	737,7	101	87	14	чукчі
Камчат- ська область	5.	Корякський колоніаль- ний край	301,5	31	23,5	7,5	коряки
Краснояр- ський край	6.	Долгано- Ненецький колоніаль- ний край	862,1	38	33,1	4,9	долгани
						12	евени
						10	нанайці
						1,2	кейти
						1,9	саами
						1,1	орочи
						4,3	селькупи
						4,4	нивхи

Таблиця 2.

№№ п/п	Назва колоній	Площа терито- рії в тис. км ²	Численість насе- лення за перепи- сом на 1970 р.			Назва колоні- альних народів
			Всьо- го тис. чол.	в т. ч.		
				пересе- леного народу	колоні- ального народу	
1	2	3	4	5	6	7
1.	Карелія	172,4	713	567	146	карели
2.	Башкірія	143,6	3818	2578	1240	башкіри
3.	Якутія	3103,2	664	386	296	якути
4.	Бурятія	351,3	812	497	315	буряти
5.	Казахстан	2715,1	12849	7550	5299	казахи
6.	Калмикія	75,9	268	131	137	калмики
7.	Киргизія	198,5	2933	1481	1452	киргизи
8.	Латвія	63,7	2364	1022	1342	латиші
9.	Комі	415,9	965	643	322	комі
10.	Каракалпакія	165,6	702	466	236	каракал паки

Олександр Орос, Микола Вегеш

ЯК ВИНИКЛА І ДІЯЛА УКРАЇНСЬКА ГЕЛЬСІНСЬКА СПІЛКА В УКРАЇНІ І НА ЗАКАРПАТТІ

60-ті роки нашого століття характеризувалися деяким пом'якшенням комуністичного режиму в Україні. Саме тоді з'явилася більш-менш сприятлива нагода для розвитку процесів українізації та демократизації тогочасного суспільного життя. Звичайно, мова не йшла про радикальні зміни панівної комуністичної командно-адміністративної системи. На 60-ті роки припадає поява перших дисидентів, які почали відкрито критикувати політику уряду й вимагали суттєвих демократичних перетворень. У їхніх перших рядах були Ліна Костенко, Василь Симоненко, Іван Світличний, Євген Сверстюк, Василь Стус та багато інших. Однак швидко з'ясувалося, що імперський уряд не збирається йти на суттєві поступки дисидентам, а тому почалося гоніння на них, яке завершилося арештами та судовими процесами. Повне згортання демократичних процесів припадає на так звану «еру Щербицького», котрий замінив на посаді першого секретаря ЦК КПУ Петра Шелеста. Саме з іменем Щербицького пов'язане систематичне й тотальне гоніння на вільнодумців та «українських буржуазних націоналістів».

Незважаючи на встановлення жорстокого репресивного режиму в Радянському Союзі та Україні, дисидентський рух не тільки не припинився, але, навпаки, досяг свого найбільшого піднесення. Особливо цьому сприяло підписання знаменитої Гельсінської угоди, згідно з якою СРСР зобов'язувався шанувати права людини. Незабаром за цим утворився цілий ряд організацій по сприянню виконанню Гельсінських угод. Одна з них виникла на Україні. Левко Лук'яненко пригадував: «...У вересні 1976 року Микла Руденко запропонував створити Українську громадську групу сприянню виконанню Гельсінських угод. Я пристав на пропозицію, побачивши в ній сміливий і політично вельми прозорливий крок. Після початкової акції фундаторами групи захотіли стати й молоді люди

Микола Матусевич та Мирослав Маринович, а також мої старі побратими Олекса Тихий та Іван Кандиба. Таким чином нас стало 10 осіб: Брендик, Григоренко, Кандиба, Матусевич, Маринович, Мешко, Руденко, Строката, Тихий». Через деякий час до групи влилися Василь Стус, Надія Світлична, Вячеслав Чорновіл, Святослав Караванський, Данило Шмурук, Юрій Шухевич та ряд інших (усього 37 чоловік).

Необхідно погодитися із твердженням Ореста Субтельного, що «Українську Гельсінську групу відрізняли від попередніх дисидентів дві важливі риси. Перша полягала в тому, що група являла собою відкриту громадську організацію, яка вважала, що має законне право на існування. ...Іншою безпрецедентною рисою були контакти з аналогічними групами по всьому СРСР з метою «інтернаціоналізувати» захист громадських і національних прав».

Головним програмним документом організації була «Декларація Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод», в якій була чітко визначена її мета: «1. Сприяти ознайомленню широких кіл української громадськості з Декларацією прав людини. Домагатися, щоб цей міжнародно-правовий документ став основним у відносинах поміж особою і Державою. 2. Виходячи з переконань, що мир між народами не можна забезпечити без вільного обміну інформацією та ідеями, активно сприяти виконанню і гуманітарних статей прикінцевого акта Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі. 3. Домагатися, щоб на всіх міжнародних нарадах, де мають обговорюватися підсумки виконання Гельсінських угод, Україна, суверенна європейська держава і член ООН, була представлена окремою делегацією. 4. З метою вільного обміну інформацією та ідеями домагатися акредитування в Україні представників зарубіжної преси, створення незалежних прес-агентств тощо».

Своїм головним завданням УГГ вважала «ознайомлення урядів країн-учасниць і світової громадськості з фактом порушень на території України». Важливе значення мав той пункт «Декларації», в якому говорилося, що УГГ буде «вивчати факти порушення прав людини стосовно українців, котрі живуть в інших республіках», а в основу своєї діяльності ставитиме не політичні, а гуманітарно-

правові мотиви. З усього вищевказаного випливало, що «Декларація» УГГ цілком протирічила політиці, яку провадили кермлівські керманічі та їхні українські слуги, які й гадки не мали притримуватися міжнародних угод, прийнятих в Гельсінкі.

Незабаром відбулися нові арешти. «5 лютого 1977 року, — писав Л. Л. Лук'яненко, — арештували Руденка і Тихого, у квітні — Мариновича і Матусевича... 12.12.1977 року арештували мене». У вирокі Судової колегії в справах Чернігівського обласного суду від 20 липня 1978 року констатувалося, що «протягом 1976—1977 років з вказаною метою Лук'яненко особисто, а також з участю інших осіб систематично виготовляв, зберігав та розповсюджував документи, в яких містяться наклепницькі вигадки, що порочать радянський державний та суспільний лад». Переважна більшість членів УГГ була ув'язнена строком на 10—15 років позбавлення волі, й тільки деяким вдалося емігрувати за кордон.

Та навіть перебуваючи в таборах, члени УГГ не припинили боротьби. Влітку 1979 року 18 українських політв'язнів написали «Звернення», в якому закликали світову громадськість і президента Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ) поставити в ООН питання про вихід України зі складу СРСР. Необхідність такого кроку вони мотивували такими обставинами: «Як недержавна нація Україна не визначає свій політичний розвиток і не провадить належної ні внутрішньої, ні зовнішньої політики. Всупереч національним інтересам Україна включена до російської політичної системи з її імперіалістичним прагненням до світового панування і супроти своєї волі українськими природними і людськими ресурсами збільшує індустріальну і військову потужність імперії і тим самим збільшує міжнародне напруження і загрозу нової світової війни, що може завдати нещасному народові ще більшого лиха, ніж голод в 1933 році». «Звернення», яке підписали ув'язнені члени УГГ С. Бабич, А. Берничук, І. Гель, Л. Лук'яненко, М. Руденко, О. Бердник та ін., завершувалося надією що президент СКВУ прикладе всі зусилля «для виходу України з т. зв. СРСР і створення самостійної української держави».

УГГ, а пізніше Українська Гельсінська Спілка (УГС), починаючи від свого виникнення і до реорганізації в Українську

Республіканську Партію (УРП), ні на мить не припиняла боротьби. У 1985 році, коли в СРСР почалася так звана «ера Горбачова», керівництво УГС вважало своїм головним завданням «негайно йти до трудящих, до робітників і вгамувати їхню спрагу». Угеесівці були переконані, що «в суспільстві вже багато людей визріло достатньо, аби стати поруч з ними».

У грудні 1990 року Всеукраїнська Координаційна Рада УГС створила групу для вироблення концепції реорганізації УГС в політичну партію. Проект програми Української демократичної спілки (таку назву тепер набула УГС) детально знайомив з головною метою і загальними засадами організації. В ньому недвозначно було зафіксовано, що «українці, незалежно від країни проживання, зацікавлені в боротьбі за звільнення України з колоніального ярма і створення своєї незалежної держави, бо тільки державна незалежність спроможна надати необхідні умови для нормального розвитку нації та продовження нашого роду із віку у вік.

Станом на квітень 1990 року УГС мало 28 філій, 19 осередків, 2300 членів. Членами УГС, крім українців, були росіяни, євреї, вірмени, угорці, молдавани, татари, поляки, білоруси. На той час це була найбільш масова політична організація в Україні, яка стояла в опозиції щодо КПРС, урядових структур. У своїй доповіді на з'їзді УГС Левко Лук'яненко підкреслив: «УГС виконала величезну працю і досягла вельми багато, але, позаяк перед нею стоять ще більші завдання і хотілося б їх розв'язати невідкладно, а це не вдається, то розрив між бажанням і об'єктивною неможливістю і породжує почуття незадоволення. Це почуття творче, і хай воно супроводжує партію і підштовхує її до активної діяльності й завзятішої боротьби за свої цілі!

Уперед, хто не хоче конати,
Статись трупом, гнилим, живучи,
Сміле слово — це наші гармати,
Світлі вчинки — це наші мечі!»

Так була на основі УГС створена Українська Республіканська партія, яка поставила перед собою найголовніше завдання: добитися незалежності України. І в тому, що Україна виборол

незалежність, немала заслуга тисяч членів цієї партії.

Як виникла Закарпатська організація УГС? Для того, щоб краще зрозуміти умови, в яких формувалася УГС на Закарпатті, звернемося до спогадів її засновника Олександра Ороса: «Закарпатська Українська Гельсінська Спілка започаткувала свою діяльність в липні 1988 року, коли я повертався з совітських концтаборів Далекого Сходу, в яких мені прийшлося перебувати сім років за політичні переконання. За особистим завданням тодішнього голови УГС Олесея Шевченка (Левко Лук'яненко тоді ще був у в'язниці), я одразу приступив до її створення.

Незважаючи на те, що так звана «перестройка» йшла вже четвертий рік, народ Закарпаття, молодь, все ще знаходилися під впливом терору органів влади та КДБ. Не дивлячись на те, що зовсім близько від нас, у Львові, вже проходили народні мітинги під синьо-жовтими прапорами, на Закарпатті про подібне годі було й мріяти. Мене особисто постійно шантажували і тероризували органи КДБ, які день і ніч чергували в автомашинах на вулиці Технічній в Ужгороді, де я мешкав. Дійшло до того, що в січні 1989 року, коли лютували сильні морози, на самий Святий Вечір Різдвяних Свят, славні лицарі плаща і кинджала з КДБ, задумали відрізати мені електрику, щоб я не міг зовсім працювати та проживати в своїй маленькій кімнаті, яку я обігрівав при допомозі електроприладів (бо ж пічне опотлення за роки мого перебування в концтаборах було зруйновано). Один з офіцерів УВД повідомив мені затію КДБ, просивши ніколи не називати його прізвища. Коли вже ці затії органів держбезпеки були викриті не тільки мною, а й сусідами, що відверто мені говорили про постійне слідкування за мною, працівники КДБ стали використовувати для підглядання будинок сторожа деревообробного цеху Ужгородського ліскокомбінату, що знаходився напроти мого будинку. Спостереження за мною продовжувались чотири місяці: лютий, березень, квітень і травень 1989 року, день і ніч. Велику послугу в розкритті задумів КДБ надали мені мої сусіди, і особливо один із сторожів ліскокомбінату, який просив ніколи не називати його прізвища.

Серед найбільших труднощів в організації УГС слід назвати

відсутність друкарської техніки. Адже необхідно було видрукувати «Декларацію принципів» та «Статут УГС». Як тільки я з'явився в Ужгородському підприємстві «Патент», в Ужгородському державному університеті, в тресті «Закарпатбуд» чи інших установах, де наявні ротатори для тиражування літератури, як слідом за мною з'являлися працівники КДБ. Вони настирливо допитувались, що я просив віддрукувати. Ось два приклади:

17 березня 1989 року я звернувся до свого старого приятеля Дмитра Поповича з проханням познайомити мене з працівницею, яка займається тиражуванням друкованих матеріалів на ротаторі в тресті «Закарпатліс», що в ті роки знаходився по вул. Жовтневій в Ужгороді. Домовившись з нею про роботу, я мав прийти наступного дня вранці за готовим матеріалом. Однак, я застав в призначений час працівницю розгубленою і переляканою. Вона заявила мені: «Не приходіть більше до мене з такими матеріалами, бо я ще хочу жити». Працівниця на ротаторі розповіла мені про те, що як тільки я домовився з нею про роботу, з'явився працівник КДБ з моєю фотографією, допитав мене про все докладно. І хоч ця людина не сказала, що я просив її надрукувати (вона сказала, що залицялась до мене), я бачив її неспокійний стан. Аналогічна картина мала місце на підприємстві «Патент», де я попросив свого двоюрідного брата Володимира Веклинця, щоб розмножив мені ці матеріали на ксероксі. Його також допитували працівники КДБ, які матеріали я йому передавав. Ці факти показують, що за мною слідом, крок у крок, постійно ходили працівники КДБ. Така це була «демократія та гласність» на п'ятому році «перестройки» у рідному Закарпатті.

Ще один приклад. Після моєї зустрічі зі студентами історичного факультету Ужгородського університету, в студентській газеті від 18 квітня 1989 року за підписом студента IV курсу цього ж факультету Федора Брецька з'являється стаття під назвою: «Що нас повинно єднати?», всім своїм вістря спрямована проти УГС та Статутних принципів нашої організації. УГС в цій статті називалася націоналістичною організацією. Правда, ніяких цитат з програми УГС автор не наводив, вдаючись таким чином до прямого обману та фальсифікації перед студентами університету.

Старі брежнєвсько-сусловські методи спрацювали, як у старі «добрі» часи. Зараз Ф. Брецько аспірант Ужгородського університету. Дивно.

Наведемо деякі висловлювання автора статті «Що нас повинно єднати». Сьогодні це видається абсурдним і смішним: «...По суті, тут програма економічних перетворень, політичних дій і змін існуючих політичних і державних соціалістичних структур, а також інших антисоціалістичних і антирадянських перетворень в сфері духовного життя, культури», «Головне, документи по своєму змісту і характеру повністю розходяться і є дійсно опозиційними до тих теоретичних ідей і принципів революційної перебудови нашого суспільства і країни, які проходять після XXVII з'їзду КПРС. Не буду давати загальну політичну і ідейну спрямованість, антисоціалістичну суть цих документів», «Головне, втягують в ці справи молодь, навіть студентів. Саме в березні цього року до університету неодноразово навідувався не байдужий до УГС громадянин Орос А. М., який на «професійному» рівні прагнув ознайомити студентів з програмними основами УГС, агітував до поповнення рядів її «борців». Завершення статті Ф. Брецька є класичним: «Як підкреслив М. С. Горбачов на лютневому пленумі ЦК КПРС «...ми повинні діяти, керуючись нашими марксистсько-ленінськими принципами. Принципами ми не повинні поступатися ні під будь-яким приводом» (Ужгородський університет. — 1989. — 18 квітня). І вони, цими антинародними принципами, не поступались.

В жовтні 1989 року два працівники Закарпатського КДБ зібрали всіх студентів історичного факультету для ідеологічної обробки і шельмування «українського буржуазного націоналіста Олександра Ороса».

Виникає логічне запитання, чим займалось Закарпатське КДБ наприкінці 80-х років? Відповідь є однозначною: плетенням інтриг навколо закарпатських демократичних організацій і особливо УГС. Ось таким чином місцеві «лицарі плаща і кинджала» з органів КДБ «проявляли героїзм», викриваючи іноземних шпигунів серед керівників УГС.

Незважаючи на всі ці акції з боку КДБ, організація на Закарпатті

продовжувала зростати. 4 жовтня 1988 року відбулась перша обласна конференція УГС, яка нелегально проходила в будинку, по вул. Технічній, 10, де мешкав О. Орос. На ній було обрано Раду на чолі з О. Оросом. До неї також ввійшли: Павло Кампов — заступник, Іван Сербин — секретар та Петро Кучер.

У зв'язку з особливостями «закарпатської демократії», УГС все ще змушена була утримувати всіх (за винятком окремих) осіб на нелегальному становищі. За винятком голів міськрайонних організацій та їх заступників, які діяли легально. Таке рішення прийняла перша обласна конференція УГС.

Члени Закарпатської організації УГС в ті часи закликали і просили громадян усіх національностей в краї регулярно слухати радіопередачі української станції «Свобода» з Мюнхена, яка систематично повідомляла про боротьбу українського народу за свою незалежну державу.

Друга обласна конференція УГС відбулася 26 березня 1989 року в тому ж помешканні О. Ороса на вулиці Технічній. На ній знову було обрано головою О. Ороса, заступником П. Кампова, а також Я. Киричака, який на той час очолював Мукачівську міськрайонну організацію УГС, П. Кучера, В. Шемета, В. Носу, В. Вайнагія, В. Сурупа, Я. Довгея, М. Крулька.

Шлях боротьби був нелегкий, бо члени УГС мали справу з тоталітарною імперією червоного фашизму. Йшов п'ятий рік перебудови, який засвідчував, що комуністи спроможні відмовитися від комуністичної утопії, від марксизму, від ленінізму та соціалізму. Але вони добровільно не відмовляться від панування в економіці. Уже тепер можемо впевнено твердити, що роздержавлення і приватизацію вони використовували для перебирання підприємств до своїх рук і перетворювалися на хижий експлуататорський клас, міцно об'єднаний усвідомленням спільності своїх матеріальних інтересів. Політичне рабство постійно зникає, але ми також поступово опиняємось в економічному рабстві тих же комуністів, тільки без партквитків. Їх на Україні на 1992 рік було більше трьох мільйонів. Значна частина колишніх членів КПУ відійшла від партії. Але, якщо в критичний момент із них консолідується одна десята частина, то й тоді вона

становитиме велику антинародну силу, бо ж в їх руках всі керівні посади, де вони займають виключно директорські міста. Крім того, комуністи мали викінчену мережу своїх організацій по всій області, у кожному районі, місті, селі. Щоб витиснути їх мирним, демократичним шляхом, УГС мусила створити таку ж мережу своїх організацій, але для цього потрібно було не 311 членів УГС, яких налічувалось у нас станом на 1 квітня 1991 року, а в десятки разів більше.

Уже в січні 1990 року була створена Мукачівська міжрайонна організація УГС, головою якої було обрано Ярослава Киричака. В березні 1990 року створено Хустську міськрайонну організацію, головою якої було обрано Яноша Довгея, заступником Петра Бабурнича. У травні 1990 року виникла Тячівська міськрайонна організація, яку очолив Іван Белей, а заступниками обрали Василя Цеха та Михайла Крулька. До цього необхідно додати, що вже на початку 1990 року по всіх районах області були організовані осередки УГС, які очолювали активні борці за волю України в Закарпатті. Серед них назвемо Володимира Шемета на Міжгірщині, Федора Ньорбу та Михайла Майданія у Виноградіві, Володимира Гаджегу та Йосипа свободу на Берегівщині, Василя Флуда на Воловеччині, Василя Сурупа та Василя Ворохту на Рахівщині, Валентина Панючківського на Свалявщині, Михайла Попадинця на Перечинщині, Василя Вайнагія, Василя Цеха, Юрія Паша на Тячівщині, Івана Сербина, Петра Кучера, Надію Кушко, Василя Шерегія, Богдана Щербу, Василя Чередника, Василя Тегзу, Михайла Баника, Миколу Матолу, Василя Цюку та багатьох інших в Ужгороді.

Вони стали ініціаторами створення міськрайонних організацій УРП, які весь час зростали в кількісному та якісному відношеннях. Протягом одного року, тобто від першого засідання УГС, що відбулося 4 жовтня до 25 листопада 1990 року, було проведено 10 засідань обласного активу нашої організації, з яких 5 припадає на УГС.

9 травня 1990 року в м. Мукачеві, по вул. Пархоменка, 37 було проведено п'яту і останню обласну нараду активу УГС, після чого вона була розпущена і перетворена в політичну партію під назвою

Закарпатська обласна організація Української Республіканської Партії. 26 серпня 1990 року було проведено засідання обласної Ради УРП, на якій обговорено питання преси, системи подачі та розповсюдження інформації, фінансові та внутріпартійні проблеми, політичну ситуацію.

Питання преси ми завжди розглядали одним з основних завдань в нашій боротьбі, бо тільки через неї в ті роки ми мали можливість доносити свої заклики до населення області, таким шляхом піднімаючи їх до самоусвідомлення себе — складової частини великого українського народу. Справа в тому, що вся преса, радіо і телебачення знаходились в руках Закарпатського обкому КПУ, КДБ та райкомів КПУ. Отже, нам залишалось одне — підпільно випускати свій друкований орган.

Зародження і розвиток демократичної преси в краї можна чисто умовно поділити на ряд етапів. В січні 1989 року почався перший етап, коли в Хусті вийшла перша неформальна газета РУХу в Закарпатті — «Нова свобода». Щось символічне було в цій газеті. Саме так називалася газета, яку в 1938—1939 рр. видавав Василь Гренджа-Донський у Карпатській Україні. Редакційний колектив газети у вступному слові до читачів писав: «Шановний читачу! Необ'єктивна, деінформаційна тенденція нашої офіційної преси спонукала нас до випуску незалежного пресового вісника. Відразу постало питання про його назву, були різні думки, пропозиції, вагання... Наш вісник — перший на Закарпатті, мета його — стати демократичною трибуною думок, освітлювати об'єктивно суспільно-політичні процеси на Україні та області, подавати правдиву інформацію, яку обминає та перекручує офіційна преса («Нова свобода.— 1990. — № 1). В першому номері газети були опубліковані матеріали на різноманітну тематику. Михайло Джанда надрукував статтю «Поступ РУХу в Хусті», де одним з перших в області виклав основні ідейні спрямування цієї масової української організації. Автор писав, що незважаючи на різні перешкоди з боку владних структур, «РУХ існує, бореться і поборе всю нечисть, яка паразитує на шиї трудового народу!». В цьому ж номері було надруковано «Виборчий маніфест Закарпатської крайової організації НРУ», короткий нарис про будителя закарпатських

українців О. Духновича, статтю О. Ороса «Вандалізм над нашими національними святинями». Голова Закарпатської організації УГС О. Орос гнівно засудив політику КПУ по знищенню пам'яток історії та культури, назвавши її вандалізмом по відношенню до наших національних святинь. Причому, мова йшла про конкретні факти геноциду проти української культури: «...між 1960—1975 рр. нищення церков та монастирів православної та греко-католицької віри в селах В. Бичків на Рахівщині, Бедевлі, Дубове, Чумалево, Угля, Теремлі Тячівщини, Драгово, Боронява, Нанково, Липча, Городилово на Хустщині, Горбки біля Королева, Майдан на Міжгірщині, Дубрівка, Імстичево, Приборжавське на Іршавщині, Донбоки на мукачівщині, в М. Березному та в самому Ужгороді...».

О. Орос переконував, що «партійні вандали завдали непоправної шкоди нашій культурі, повністю знищили монастирські бібліотеки, книгозбірні священнослужителів та інтелігенції. Особливо відчутним для нашої культури та історії було варварське знищення в 1972 році архівних документів, рукописних надрукованих стародавніх книжок колишньої єпископської бібліотеки (сьогодні бібліотека університету), де зберігалось більше 12 тисяч рукописів та стародруків». Автор справедливо відмічав, що «за злочин пора відповідати. Пора, хоча б тому, що вони ніколи більше не повинні повторюватись як і інші злочинні часів сталінщини і брежнєвщини, щоб ніколи не повторювався вандалізм над нашими національними святинями». Ця стаття викликала страшенний переполох в місцевої влади та КДБ, бо приведені факти злочинів в нищенні нашої історії та культури ще ніким і ніколи офіційно не досліджувались, а навпаки — приховувались та фальсифікувались. Виходило так, що акціями вандалізму щодо наших святинь та культури керували не комуністи та їх прислушники, а сам Чингіз-хан. За цю статтю О. Ороса та М. Джанду неодноразово викликали в прокуратуру Ужгорода та Хуста. Відчувши, мабуть, свою провину і під тиском громадськості, владні структури припинили гоніння, адже наближалися вибори...

Вже в березні 1990 року виходить перший номер газети УГС «Карпатська Україна», яких підпільно вийшло дев'ять номерів.

Важко давалася нам газета, але вона існувала і це факт. Останні п'ять номерів «Карпатської України» друкувались типографським способом в Івано-Франківську. Велика заслуга в організації нашої газети належить Ярославу Киричаку і Миколі Матолі, які організували типографський друк нашого друкованого органу

В першому номері «Карпатської України» (1 березня 1990 року), зокрема в колонці редактора, було чітко сказано, що «Карпатська Україна» має намір пропагувати тільки ідеї єдності всіх народів України, ідеї переростання нашої Республіки у Самостійну незалежну державу». У цьому номері була надрукована стаття О. Ороса «УГС на Закарпатті», передруки з закарпатської преси 30-х років, велика стаття Я. Киричака «Пістряловська епопея».

Протягом дев'яти місяців 1990 року було підготовлено і надруковано, а також розповсюджено більше 9.000 екземплярів листівки «Що таке КПРС», більше 31 тисячі Програм і Статутів УРП, інших друкованих матеріалів. За все це залишається подякувати голові Івано-Франківської організації УРП Петру Марусику, а також редактору газети «За незалежність» Богдану Рокетському, які щиро пішли нам назустріч і допомагали друкувати «Карпатську Україну». До речі, розповсюджувалася вона на багато областей України, а також за її межі.

Комуністична преса гнівно накинулася на активістів УГС. Особливо це було відчутно напередодні виборів. Так, на сторінках тячівської газети «Дружба» (27 лютого 1990 року) була поміщена стаття «Передвиборне шоу чи зустрічі з виборцями». Аналогічний матеріал під назвою «Хто в Горонді «Червоні» чи «чужі»?» надрукувала мукачівська «Панорама». В цих публікаціях нападки на активістів УГС-РУХу досягли апогею. Неодноразово органи УВД і КДБ затримували та заарештовували таких активних діячів УГС і РУХу як Володимир Шемет, Михайло Джанда, Янош Довгей та багатьох інших. Не обминуло лихо й голову УГС О. Ороса. Так, 4 липня 1991 року о 21 годині вечора в м. Мукачеві, на вулиці Краснодонській його було заарештовано ніби-то за перевезення в машині зброї. Після шестигодинного утримання і допитів його відпустили в третій годині ночі. Рада УГС повідомила про цей інцидент світову громадськість через радіо «Свобода».

Хоча УГС діяла як самостійна політична організація, однак вона тісно співробітничала з такою масовою організацією, якою був Народний Рух України. Наведемо ряд спільних заходів, які потрясли тоді Закарпаттям:

1. Вересень—жовтень 1989 року. Два мітинги в Хусті.
2. Жовтень 1989 року. Мітинги в Ужгороді і Тячеві.
3. 12 листопада 1989 року. Мітинг в Іршаві після установчої конференції РУХу.
4. 19 листопада 1989 року. Одне з перших пікетувань Пістряловської РЛС, на якому було розповсюджено перші листівки УГС.
5. 26 листопада 1989 року. Перший несанкціонований мітинг біля Пістряловської РЛС.
6. 3 грудня 1989 року. Санкціонований мітинг в Мукачеві, на якому вперше піднято синьо-жовті національні прапори.
7. 11 грудня 1989 року. Голова Мукачівської організації УГС Я. Киричак та інші активісти УГС, спільно з РУХОМ, перетворили мирний похід селян із священником на територію Пістряловської РЛС у несанкціонований політичний мітинг. Тоді відбулись перші суди над нашими активістами в Мукачеві.
8. 21 січня 1990 року. Відзначення в Хусті акту злуки Закарпаття з УНР. Це свято організував Михайло Джанда і члени УГС, які повним складом приїхали тоді до Хуста, виступали на мітингу, брали участь у несанкціонованій демонстрації.
9. 4 лютого 1990 року. В Ужгороді відбувся обласний 2-тисячний політичний мітинг, на якому були присутні всі члени УГС області.
10. 11 лютого 1990 року. Мукачівська міськрайонна організація УГС разом з іншими демократичними силами організували живий ланцюг між центром міста і Пістряловською РЛС, в якому взяло участь більше 10 тисяч осіб. В той же день О. Орос особисто виступив перед селянами сіл Лалове, Пістрялово та ряду інших, закликаючи їх продовжити боротьбу за заборону Пістряловської РЛС та голосувати за кандидатів віддемократичного блоку на виборах, що мали відбутися 4 березня. Ввечері того ж дня відбувся 8-ми тисячний мітинг в центрі Мукачева під синьо-жовтими прапорами, політичними плакатами та гаслами..

11. 24—25 березня 1990 року. Більшість членів Закарпатської організації УГС взяли участь у святкуванні річниці Карпатської України в Хусті, яке організував голова Хустського РУХу М. Джанда. Там же відбулась Республіканська сесія РУХу, на якій, зокрема, виступив голова УГС Л. Лук'яненко, а потім відбувся багатотисячний похід на Красне поле, де відбулося освячення Хреста на могилі загиблих січовиків та покладання квітів.

12. 13 травня 1990 року. Багатотисячний мітинг в с. Лалово, поблизу Пістряловської РЛС.

13. 14 червня 1990 року. Ужгородська міська Рада під тиском незаперечних історичних фактів, з ініціативи УРП приймає рішення про легалізацію на території міста синьо-жовтого прапора. У червні прокотилась хвиля мітингів на Закарпатті (Міжгір'я, Воловець, Солотвино, Рахів, Іршава, Виноградово) на підтримку демблоку Верховної Ради України з питань державності та суверенітету.

14. 14 липня 1990 року. З ініціативи УРП було організовано вшанування пам'яті першого президента Карпатської України Августина Волошина з нагоди 45-річчя його мученицької смерті в застінках московської тюрми. Наступного дня в селі Келечин Міжгірського району, де народився А. Волошин, відбувся урочистий вечір вшанування його пам'яті. На цвинтарі відбулась панахида, а на сільському майдані — багатолюдний мітинг, на який приїхали гості зі всієї України. Слово про Августина Волошина виголосив голова УРП Левко Лук'яненко.

15. 25 серпня 1991 року. В Ужгороді скинуто пам'ятник запеклому ворогу української державності Володимира Ульянова-Леніна, що засвідчувало поразку комуністичного тоталітарного режиму.

16. 18 жовтня 1992 року. Активісти УРП, РУХу спорудили пам'ятний знак президенту Карпатської України А. Волошину в його рідному селі Келечині.

Такими є тільки окремі епізоди з історії Закарпатської організації УГС—УРП.

21 липня 1990 року в Ужгороді відбулося засідання Великої Ради Закарпатської організації УРП, на якому було обрано склад Ради та Великої Ради 30 УРП. До Ради УРП ввійшли:

1. О. Орос (Ужгород) — голова
2. В. Ньорба (Ужгород) — заступник
3. В. Шерегій (Ужгород) — заступник
4. Б. Дикий (Мукачево) — заступник
5. Є. Гаркавець (Перечин) — заступник
6. Я. Киричак (Мукачево) — голова інформаційно-пресової служби 30 УРП, відповідальний редактор газети «Карпатська Україна».

7. В. Тегза (Ужгород) — скарбник, відповідальний за кадри.

8. М. Вегеш (Міжгір'я) — відповідальний секретар

9. І. Сербин (Ужгород) — секретар-писар

До Великої (координаційної) ради увійшли:

1. М. Басараб — Ужгородський р-н

2. Є. Гаркавець — Перечинський р-н

3. І. Русско — Велико-Березнянський р-н

4. І. Софілканич — м. Мукачево

5. І. Станкович — Мукачівський р-н

6. В. Гаджега — Берегівський р-н

7. В. Панючковський — Свалявський р-н

8. М. Майданій — Виноградівський р-н

9. Я. Довгей — Хустський р-н

10. Р. Малицький — Міжгірський р-н

11. В. Флуд — Воловецький р-н

12. В. Вайнагій — Тячівський р-н

Тоді ж була створена контрольно-ревізійна комісія в складі:

1. О.Орос — м. Ужгород

2. Б. Дикий — м. Мукачево

3. В. Тегза — м. Ужгород

4. Я. Киричак — м. Мукачево

Учасники конференції прийняли рішення вважати Раду, Велику Раду, КРК тимчасовими до установчої конференції 30 УРП.

25 листопада 1990 року в Ужгороді проходила Установча конференція Закарпатської обласної філії УРП. З цього часу мова йтиме про нову політичну партію, яка виникла в краї і яка була наймасовішою на той час. Установчу конференцію відкрив Я. Киричак. До робочої президії було вибрано О. Ороса, Я.

Мойшевича і представника республіканського Проводу УРП П. Борсука. Були також створені мандатна і редакційна комісії, а також секретаріат, який очолив І. Сербин.

Після традиційної молитви слово взяв член Великої Ради УРП в Києві Я. Мойшевич, який коротенько виклав історію визвольних змагань українського народу за незалежність і який назвав наших національних героїв, що полягли за свободу України і тих, що продовжують боротьбу.

Із звітною доповіддю виступив голова УГС О. Орос, який розповів про діяльність УГС-УРП від виникнення до кінця листопада 1990 року. Конференцію відвідали і виступили з привітанням професор Микола Мушинка з тодішньої Чехословаччини, П. Романюк з Румунії, а також гості з Києва, Дрогобича і Борислава. Представник УРП П. Борсук поінформував про діяльність УРП на Україні і накреслив першочергові завдання в її діяльності. Ним було повідомлено, що УРП зросла з 2 до 8 тисяч чоловік. П. Борсук об'єктивно оцінив діяльність УРП в Закарпатті і закликав взяти участь у створенні незалежних профспілок і страйкомів.

На конференції було виголошено кілька наукових доповідей про сучасний стан української економіки та його перспективи. Це, зокрема, доповіді І. Станіслава, Я. Мойшевича, В. Шерегія, М. Басараба та інших. Про виникнення в області організацій «Пласту» і СНУМу доповів студент Ужгородського університету Е. Шуфрич.

За даними мандатної комісії, в роботі Установчої конференції взяли участь 138 чоловік, з яких 93 — делегати від УРП і 45 чоловік — гості. Національний склад учасників конференції: українці — 89, угорець — 1, русин — 1, чех — 1, білорус — 1, росіян — 0. Загалом, на 25 листопада 1990 року в області нараховувалось 209 членів УРП, із яких 40 були кандидатами.

Установча конференція вибрала керівний склад 30 УРП у такому складі:

О. Орос — голова

І. Станіслав — заступник

В. Тегза — секретар по кадрах і скарбник

В. Вайнагій — секретар з фінансово-господарських справ

Б. Дикий — секретар по організаційній роботі

М. Баник — секретар з масової роботи

М. Басараб — секретар з ідейно-теоретичної роботи

Я. Довгей — секретар по загальній роботі з осередком

І. Сербин — секретар-писар

Я. Киричак — секретар по інформаційно-пресовій службі.

М. Матола — редактор газети «Карпатська Україна».

В. Ньорба, Гаркавець, В. Цех, В. Чередник, І. Софілканич —

контрольно-ревізійна комісія.

Головними рішеннями Установчої конференції 30 УРП були:

1) Створити Закарпатську обласну організацію УРП;

2) місцезнаходження організації — м. Ужгород;

Конференція прийняла резолюцію, в якій відзначалося:

«На підставі слухання і обговорення тематичних доповідей та узагальнення пропозицій установча конференція визначила своє ставлення до найактуальніших проблем України і Закарпатської області.

В той час, коли імперію СРСР охопила глибока політична криза, а народи імперії задекларували суверенітет своїх державних утворень, кремлівські правителі при підтримці КПСС-КПУ роблять відчайдушну спробу накинути українському народові новий Союзний договір. Ми усвідомлюємо, що коли новий Союзний договір буде підписаний, то усі наші змагання до національного відродження будуть зупинені, а надії на незалежність та волю потоптані.

Ідеї Союзного договору і незалежності України — несумісні.

Заявляємо: Союзному договору — Ні.

Закликаємо Верховну Раду України не підписувати Союзного договору, а законодавчо закріпити і впровадити в життя Декларацію про державний суверенітет України.

Проти народів, що бажають незалежності, а не Союзного договору, президент М. Горбачов пообіцяв Європейській спільності боротися як проти екстремістів і націоналістів.

І цю, оголошену нам війну, ми вже відчули через репресії проти демократичних сил в Києві і областях України, через арешт Народного депутата України С. Хмари.

Вимагаємо від Верховної Ради України скасувати ганебну постанову про притягнення до кримінальної відповідальності депутата України п. С. Хмари.

Іде посилене заселення України, в т. ч. Закарпаття, людьми із-за меж республіки, що є на шкоду місцевому населенню та зумовлює міжнаціональні напруження.

Висловлюємо свій протест урядові республіки і області проти штучної міграції і закликаємо їх припинити переселення.

Роздержавлення і приватизація стоять нині на черзі дня. Пропонуємо безплатно передати у приватну власність помешкання громадянам, що відпрацювали на підприємстві, від якого одержали житло, 20 і більше років.

Іде друга чверть нового навчального року, але програми школи та її структури залишилися в старому, пронизаному комуністичною ідеологією, стані. Обласна і Ужгородська міська влада питання деполітизації навчальних закладів не вирішила. Якщо це залишити незмінним, то нашим діточкам і надалі вбиватимуть в голови комуністичні догми, відвертатимуть їх увагу від справжніх всенародних духовних цінностей.

Закликаємо владу краю і викладачів загальноосвітніх, середніх і вищих шкіл та свідомих батьків:

- утворити батьківські комітети по деполітизації школи;
- залучати дітей на добровільних засадах до релігії;
- офіційно впровадити у школах національну символіку, замінивши імперську наочну комуністичну агітацію на українську;
- виховувати школярів та молодь в українському патріотичному дусі, звернувши особливу увагу на вивчення української історії, мови, літератури.

Загалом пропонуємо розробити і втілити, виходячи з даних засад, національну педагогічну програму в регіоні.

Виходячи з того, що, проголошена суверенною державою, УНР була окупована більшовицькою Росією в 1919 р., рівно як і Західна Україна в 1939—45 роках, вважаємо за потрібне введення інституту українського громадянства вже на перехідному етапі до відновлення незалежності.

Громадянином України може бути кожен незалежно від

віросповідання і національності при умові визнання Української Самостійної Соборної Держави.

В даний час в різних гарячих регіонах імперії ще служать у різних військових та міліційних формуваннях і використовуються для придушення національних заворушень та міжнаціональних сутичок громадяни України. Це суперечить нашій гуманній ідеї невтручання в справи інших народів і завдає нашому народові невинуватої духовної і фізичної шкоди.

Закликаємо громадян України домогтися виконання Постанови Верховної Ради УРСР про проходження служби рекрутами України на своїй землі та подальшого створення Збройних Сил України.

Внаслідок повернення до демократії країн східної Європи з них виводяться Збройні Сили ССРСР, розміщення яких здійснюється переважно в Україні і Білорусії.

Закликаємо Закарпатську обласну Раду недопустити розміщення виведених з Європи військ на теренах і так мілітаризованої області.

З метою збереження влади та імперії КПСС нині вдається до різних дій, спрямованих на роз'єднання демократичних сил, розпалювання міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів, підтримання сепаратистських настроїв.

Так, підтримуючи Руську Православну Церкву, тепер для маскуванню перейменовану в Українську, в її всеімперських масштабах, КПСС фактично чинить опір відновленню історичної справедливості щодо інших конфесій на території Закарпаття, чим сприяє міжконфесійним сутичкам.

Закликаємо місцеві Ради мирно врегулювати міжконфесійні стосунки, повернувши релігійним громадянам незаконно відібране майно та надати можливість вільного і рівноправного функціонування усім конфесіям.

Загострюється в області так звана проблема «русинства», ідейно підтримувана внутрішніми антидемократичними та зовнішніми шовіністичними силами. При цьому в «русинстві» виділяються два напрямки:

— регіонально-патріотичний, або культурологічний, що полягає у відродженні народних традицій, мовного діалекту, культури краю;

— політичний, що, спекулюючи на псевдотеорії окремішності тутешнього народу як «русинської нації», декларативно закликає до автономії, маючи на увазі приєднання до Угорщини або Чехословаччини.

Заявляємо, що УРП:

— підтримує культурологічний напрям «русинства»;

— засуджує політичне його спрямування, вважаючи навіть впровадження назви «русин» на відміну від «українець» шкідливим, тобто таким, що веде до розколу української нації.

Питання автономії Закарпаття в межах України можливо розв'язати позитивно лише при повній державній незалежності України.

Закликаємо членів Товариства карпатських русинів до консолідації на шляху боротьби за незалежну Україну.

В той час, як імперію СРСР охопила загальна економічна криза, а кремлівська правляча верхівка на чолі з президентом М. Горбачовим з усіх сил пнеться недопустити економічного суверенітету республік, щоб зберегти своє імперське становище, наша місцева партokratична влада опрацьовує ідею так званої вільної економічної зони Закарпаття. Цій владі мало, що розпродано землі Ужгородщини золотошукачам, тепер вона воліє розпродати ще наш край за форинти і коруни, шилінги і марки, або обміняти по бартеру за дешеві закордонні цяцьки, вивезти з краю все, що має хоч якусь цінність.

Заявляємо: вільній економічній зоні Закарпаття — НІ!

Ми за вільну суверенну економіку України з вільними формами господарювання, що ґрунтуються на рівноправності приватної, колективної та державної власності на засоби виробництва.

Виступаємо за впровадження вільного ринку, але за прийняття антимонопольних законів у сфері економіки.

Вважаємо, що тільки плюралізм у суспільно-політичному житті і взаємна терпимість можуть привести до справді демократичного суспільства, але, не досягши більшості в Радах, не можемо відмовитися від такої мирної, яле ефективної боротьби, як страйк.

З метою активного і контрольованого впливу на страйковий рух пропонуємо трудовим колективам утворити страйкові комітети,

ні в майбутньому мають стати справжніми незалежними профспілками.

Закликаємо жителів Закарпаття об'єднуватися в організації і товариства демократичного напрямку, щоб спільними зусиллями на мирному шляху виборювати волю і свою незалежну державу — Соборну Україну.

Сьогодні, коли пройшло з тих пір не так багато часу, але суттєво змінилася ситуація в Україні, нам не важко зрозуміти наскільки актуальним було прийняття цієї резолюції. Якщо сьогодні переважна частина населення глибоко переконана, що тільки проголошення Україною незалежності гарантує нам світле майбутнє, то тоді, в 1990 році так думали далеко не всі.

Події розгорталися так, що всім робилося зрозумілим: імперії приходить кінець. Доказом цього були численні мітинги, демонстрації, які виходили з-під контролю влади. Але навіть тоді, в 1990 році, органи КДБ продовжували полювати за лідерами національно-визвольного руху. Продовжувалися постійні пильнування за головою 30 УРП О. Оросом. З цього приводу Провід Закарпатської Організації УРП навіть прийняв окреме звернення 30 січня 1990 року: «В останній час партбюрократи та органи Тячівського КДБ і УВС займаються грубим терором по відношенню до Голови Обласної Ради Української Гельсінської Спілки Олександра Ороса, щоб йому помішати балотуватись в депутати Верховної Ради України та Закарпатської Обласної Ради депутатів трудящих.

Кілька разів підряд з 21 по 24 січня ц. р. представники Тячівських органів появлялись на Буштинському лісокомбінаті з метою терору сім'ї гр. Томаш Марії Михайлівни, яка працює робітником в лісокомбінаті і в сім'ї якої зупинявся по приїзді в селище Буштино голова Закарпатської філії УГС Олександр Орос.

Мало того, органами Тячівського РВВС 30 січня 1990 р. зроблено обшук у квартирі Миколи Томаша, сина Марії Томаш, який постійно проживає в м. Ужгороді.

Як засвідчує копія протоколу обшуку, його проводили заступник начальника Тячівського РВВС майор міліції М. І. Шелевер і оперуповноважений капітан Цуперяк.

Щоб тероризувати сім'ю Марії Томаш органи фабрикують справу з якоюсь крадіжкою ікон. Однак, після обшуку з'ясувалось, що в гуртожитку, де проживає М. Томаш, ніяких ікон не знайдено. Під час обшуку ці представники органів безперервно випитували і цікавились чим займається Голова Обласної Ради Закарпатської філії УГС, бувший політв'язень Олександр Орос, на які кошти він проживає, де працює, коли приходить додому, куди ходить і з ким зустрічається, у кого знаходиться друкарська машинка і приладдя, на яких друкуються листівки УГС і Народного РУХу і передаються відомості в радіостанцію «Свобода».

До нового року М. Томаш проживав на квартирі в О. Ороса, якому він доводиться сином двоюрідного брата. Таким чином, безпідставно партчиновниками та органами Тячівського району тероризується сім'я громадянки Томаш Марії Михайлівни та її сина Миколи, а також Голови Закарпатської Обласної Ради УГС Олександра Ороса з ціллю скомпроментувати його перед виборами.

Раніше, в грудні 1989 р., партійні боси Тячівського райкому компартії та органи вже робили перепони Олександру Оросу висунутись кандидатом в депутати до Верховної Ради України, куди вже висунутий голова Облвиконкому М. М. Мальованник, якому і готується чиста доріжка у Верховну Раду України. А ось зараз місцеві власті Тячівщини продовжують організовувати інтриги навколо Олександра Ороса, щоб зірвати передвиборчу кампанію і помішати йому, як Голові ЗОР УГС, бути депутатом до Закарпатської Обласної Ради депутатів трудящих.

З цією метою був організований весь цей шантаж і розіграний фарс навколо сім'ї Марії Томаш.

Звідси напрошується висновок, що партбюрократів, органи КДБ і УВС цікавлять не ікони, які ніби-то вкрав М. Томаш, а їх цікавлять керівники Народного Руху та філії УГС Закарпаття, щоб помішати їм балотуватись на виборах, на яких шанси партбюрократів занадто мізерні.

Не дивлячись на всі інтриги, які партчиновники плетуть навколо колишнього політв'язня Олександра Ороса, ми закликаємо всіх виборців Тячівщини голосувати за Олександра Михайловича

Ороса — дійсного захисника прав і інтересів закарпатського народу.

Ось у таких умовах виникла і вела боротьбу за повалення комуністичного режиму Українська Гельсінська Спілка. Безперечно, що її члени відіграли величезну роль у падінні тоталітаризму і проголошенні незалежності України.

ДОДАТКИ

З ЛИСТА В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА ДО ОЛЕКСАНДРА ОРОСА (1990 рік)

Пане Олександрє!

Якось так сталося, що Закарпаття залишилося поза увагою Спілки (мається на увазі УГС. — О. О., М. В.). Уже навіть у Сумах чи Житомирі є організації, а у славній Карпатській Україні — тільки декілька членів УГС, що самі нас знайшли.

Отож чи не взялися б Ви за створення Закарпатської філії? Кращої кандидатури годі знайти.

Ярослава розповість Вам про всі наші справи, дасть координаційні телефони. Добре було б, щоб якось під'їхати у Львів, попередньо узгодивши телефоном 62-35-16 (це наш координаційний, там я або М. Горинь сидимо по п'ятницях з 14 до 21 год., можна дзвонити й у інші дні, нам передадуть). Кожної першої неділі місяця в Києві відбувається зібрання Всеукраїнської Координаційної Ради УГС. Добре було б, щоб Ви теж приїхали.

Все інше розповість Ярослава.

З повагою В. Чорновіл.

ПРО АВТОРІВ КНИГИ «В БОРОТЬБІ ЗА СВОБОДУ УКРАЇНИ»

Автори цієї книги добре відомі в нашому краї як громадсько-політичні діячі і науковці. Олександр Михайлович Орос народився 24 лютого 1933 р. в с. Стеблівка на Хустщині у багатодітній сім'ї православного священика. В 1943 р. він поступив до Хустської гімназії, а згодом продовжив навчання у Великобичківській середній школі, яку закінчив у 1950 р. Неможливість поступити до медичного інституту через політичні погляди, змучила О. Ороса продовжити навчання в лісотехнічному інституті міста Львова.

О. Орос захопився наукою і в 1963 р. вступив до аспірантури Московського інституту будівельних матеріалів, а через шість років (1969 р.) успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук. Однак, незважаючи на це, працювати за обраним профілем не довелося. Знову на заваді стали політичні погляди, неблагодійність О. Ороса, зокрема, засудження ним радянської агресії в Чехословаччину (1968 р.).

О. Орос кілька разів заарештовувався. Якщо після арешту в 1972 р. його звільнили, то наступний арешт виявився для вченого фатальним. У 1982 р. О. Орос був вдруге заарештований і засуджений за сфальсифікованими КДБ обвинуваченнями. Після звільнення в 1988 р. за амністією, він повернувся до рідного Ужгороду і організував Закарпатську правозахисну організацію Українська Гельсінська Спілка (УГС), яка пізніше перетворилась в Українську Республіканську Партію (УРП). До 1933 р. був головою обласної організації УРП, але через внутрішньопартійні негаразди змушений був залишити цю організацію. Нині очолює обласну організацію Української Консервативної Республіканської Партії (УКРП).

Олександр Орос вже не перший рік займається науково-дослідною роботою. В центрі його уваги — виникнення і розвиток книгодрукування при Грушівському монастирі. Цій проблемі, яка становить неабияку наукову новизну, він присвятив цілий ряд статей, а в 1995 р. побачила світ його монографія «Започаткування слов'янського книгодрукування при Грушівському монастирі».

Сьогодні працює над монографією «Печатки слов'янського книгодрукування».

Микола Миколайович Вегеш відомий, перш за все, як історик, що першим у вітчизняній історіографії підняв проблему історії Карпатської України у вітчизняній історіографії. Він народився 28 листопада 1962 р. в селищі Міжгір'я. Після закінчення середньої школи, продовжив навчання на історичному факультеті Івано-Франківського педінституту ім. В. Стефаника (тепер Прикарпатський університет). Вісім років працював учителем Синевирської середньої школи, що на Міжгірщині, очолював районне методичне об'єднання вчителів історії.

Науковою роботою почав займатися з 1990 р. Після закінчення аспірантури при Ужгородському державному університеті, успішно захистив дисертацію (1994 р.) на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Тема дослідження: «Карпатська Україна в 1938—1939 рр.: соціально-економічний і політичний аспекти». Працює доцентом кафедри історії України УжДУ.

М. Вегеш — автор понад 200 праць з різноманітних проблем вітчизняної історії. Окремими виданнями виходили його праці «Карпатська Україна (1938—1939): соціально-економічний і політичний розвиток» (1993), «Велич і трагедія Карпатської України» (1993 р.) — співавтор В. Задорожний, «Августин Волошин» (1994), «Августин Волошин» (1995) — співавтори В. Гоммонай і М. Зимомря, «Августин Волошин (1874—1945). Бібліографічний покажчик» (1994) — співавтор В. Туряниця, «Короткий життєпис Августина Волошина (1874—1945)» (1995) — співавтор В. Туряниця, «Смерть президента. Останні дні життя і смерть президента Карпатської України Августина Волошина» (1995) — співавтори В. Туряниця і І. Чаварга, «У вінок шани і визнання» (1995) — співавтор В. Туряниця.

М. Вегеш — голова Закарпатської організації «Меморіал», член Ради Крайового товариства «Проствіта», голова секретаріату Закарпатської обласної організації УКРП, співзасновник культурно-освітньої організації «Карпатське братство». За популяризацію творчої спадщини В. Гренджі-Донського йому присуджено диплом лауреата премії імені В. Гренджі-Донського. Сьогодні працює над

історською дисертацією «Карпатська Україна 1938 — 1939 рр.
в загальноєвропейському історичному контексті».

Микола ОЛАШИН,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри нової і новітньої історії
та історіографії Ужгородського
державного університету.